

Βρυξέλλες, 3.12.2020
COM(2020) 790 final

**ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ, ΤΟ
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ**

Σχετικά με το ευρωπαϊκό σχέδιο δράσης για τη δημοκρατία

«Η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν έχει σχέση μόνο με τα κόμματα και τις πολιτικές, τους κανόνες ή τους κανονισμούς, τις αγορές ή τα νομίσματα, αλλά έγκειται τελικά—και πάνω από καθετί άλλο—στους ανθρώπους και τις φιλοδοξίες τους. Συνίσταται στην ενότητα των λαών. Για την ελευθερία τους, για τις αξίες τους, στην ουσία για ένα καλύτερο μέλλον».

Ursula von der Leyen, Πρόεδρος της Επιτροπής, 27 Νοεμβρίου 2019

1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η δημοκρατία, το κράτος δικαίου και τα θεμελιώδη δικαιώματα είναι τα θεμέλια στα οποία εδράζεται η Ευρωπαϊκή Ένωση. Η δημοκρατία συνιστά βασική ευρωπαϊκή αξία και προϋπόθεση για την προσχώρηση ενός κράτους στην ΕΕ. Οι πολίτες της ΕΕ αντιλαμβάνονται τη δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα και το κράτος δικαίου ως το σημαντικότερο πλεονέκτημά της¹.

Η δημοκρατία επιτρέπει στους πολίτες να διαμορφώνουν νόμους και δημόσιες πολιτικές σε ευρωπαϊκό, εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Προϋποθέτει διασφαλίσεις, ελέγχους και ισορροπίες, καθώς και θεσμικά όργανα τα οποία εκπληρώνουν τον ρόλο τους και τηρούν τους κανόνες του πολυφωνικού δημοκρατικού διαλόγου. Προκειμένου η συμμετοχή να είναι ουσιαστική, οι πολίτες πρέπει να είναι επίσης ικανοί να διαμορφώνουν τη δική τους κρίση — θα πρέπει να είναι σε θέση να προβαίνουν σε εκλογικές επιλογές σε δημόσιο χώρο, όπου είναι δυνατή η ελεύθερη διατύπωση διαφορετικών απόψεων και όπου τα ελεύθερα μέσα ενημέρωσης, η ακαδημαϊκή κοινότητα και η κοινωνία των πολιτών μπορούν να διαδραματίζουν τον ρόλο που τους αναλογεί στην προώθηση του ανοικτού διαλόγου, χωρίς κακόβουλες παρεμβάσεις, εσωτερικές ή εξωτερικές. Η δημοκρατία μπορεί να ευδοκιμήσει μόνο σε περιβάλλον στο οποίο προστατεύεται η ελευθερία της πληροφόρησης και η ελευθερία της έκφρασης, σύμφωνα με τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, επιτρέποντας σε όλα τα άτομα να εκφράζουν τις απόψεις τους, ανεξάρτητα από το πόσο επικριτική είναι η στάση τους απέναντι στις κυβερνήσεις και τους κυβερνώντες.

Η δημοκρατία δεν μπορεί να θεωρείται δεδομένη· πρέπει να καλλιεργείται ενεργά και να διαφυλάσσεται. Τελευταία αναζωπυρώθηκε η λαϊκή πολιτική δέσμευση και αυξήθηκε η συμμετοχή στις εκλογές, αλλά, όπως συμβαίνει σε πολλές περιοχές ανά τον κόσμο, η δημοκρατία στην ΕΕ και στα κράτη μέλη της βρίσκεται αντιμέτωπη με προκλήσεις: άνοδος του εξτρεμισμού και της πόλωσης, καθώς και της απόστασης που αισθάνονται οι πολίτες να τους χωρίζει από τους εκλεγμένους αντιπροσώπους τους². Κατά τα τελευταία έτη, τα δημοκρατικά μας συστήματα και θεσμικά όργανα τίθενται ολοένα και περισσότερο στο στόχαστρο επιθέσεων³. Η ακεραιότητα των εκλογών απειλείται, το περιβάλλον στο οποίο δραστηριοποιούνται οι δημοσιογράφοι και η κοινωνία των πολιτών έχει επιδεινωθεί, ενώ παρατηρούνται και συντονισμένες προσπάθειες διάδοσης ψευδών και παραπλανητικών πληροφοριών και χειραγώγησης των ψηφοφόρων, μεταξύ άλλων και από ξένους παράγοντες. Ακόμη και οι ίδιες οι ελευθερίες που πασχίζουμε να διαφυλάξουμε, όπως η

¹ Ειδικό Ευρωβαρόμετρο 479 με τίτλο *Το μέλλον της Ευρώπης* (Οκτώβριος-Νοέμβριος 2018). Με ποσοστό 34 %, τα άτομα που απάντησαν δίνουν προτεραιότητα στη δημοκρατία έναντι της οικονομικής, βιομηχανικής και εμπορικής δύναμης (31 %) και του βιοτικού επιπέδου των πολιτών της ΕΕ (25 %).

² Βλ., για παράδειγμα, *The Global State of Democracy 2019 Report* (2019), Διεθνές Ινστιτούτο Δημοκρατίας και Εκλογικής Βοήθειας.

³ Πολιτικές κατευθύνσεις της προέδρου φον ντερ Λάιεν, https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/political-guidelines-next-commission_el.pdf.

ελευθερία της έκφρασης, χρησιμοποιούνται σε ορισμένες περιπτώσεις με σκοπό την εξαπάτηση και τη χειραγώγηση. Η πανδημία COVID-19 ανέδειξε τις προκλήσεις αυτές με γλαφυρό τρόπο: τα έκτακτα μέτρα επείγουσας ανάγκης που ελήφθησαν για την αντιμετώπιση αυτής της πρωτοφανούς κρίσης στον τομέα της δημόσιας υγείας επηρέασαν την πολιτική διαδικασία και, σε ορισμένες περιοχές, πυροδότησαν ανησυχίες σχετικά με τον αντίκτυπό τους στη δημοκρατία⁴.

Το παρόν ευρωπαϊκό σχέδιο δράσης για τη δημοκρατία επιδιώκει την ενίσχυση της ανθεκτικότητας των δημοκρατιών της ΕΕ ενόψει των προκλήσεων, εξετάζοντας τους τομείς στους οποίους τα συστήματα και οι πολίτες μας είναι περισσότερο ευάλωτοι. Το έργο αυτό πρέπει να εκπονηθεί σε ενωσιακό και εθνικό επίπεδο, με πλήρη σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών που κατοχυρώνονται στις Συνθήκες και στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, καθώς και στους εθνικούς και διεθνείς κανόνες για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Ταυτόχρονα, η ΕΕ δεν ανησυχεί μόνο για την προστασία της δημοκρατίας εντός των συνόρων της, αλλά, καθώς αυξάνεται παγκοσμίως η πίεση που ασκείται στη δημοκρατία, στο κράτος δικαίου και στα ανθρώπινα δικαιώματα, η ΕΕ εργάζεται εντατικά με σκοπό να προστατεύσει, να εμπνεύσει και να στηρίξει τις δημοκρατίες σε ολόκληρο τον πλανήτη⁵. Οι προκλήσεις που σχετίζονται με την άσκηση της δημοκρατίας είναι παγκόσμιες και οι δημοκρατίες ανά τον κόσμο έχουν κοινό συμφέρον να συνεργαστούν για την αντιμετώπισή τους. Σε επίπεδο ΕΕ, αυτό προϋποθέτει την εφαρμογή συνεκτικής προσέγγισης μεταξύ εσωτερικών και εξωτερικών δράσεων. Ο τρόπος με τον οποίο καλλιεργούμε και ενισχύουμε τα δημοκρατικά μας θεμέλια στην Ένωση και στα κράτη μέλη έχει αντίκτυπο στην ισχύ της εξωτερικής μας δράσης. Με το παρόν σχέδιο δράσης, η Επιτροπή προτείνει μια αντιμετώπιση που διαρθρώνεται γύρω από τα ατομικά δικαιώματα και ελευθερίες, τη διαφάνεια και τη λογοδοσία και η οποία θα μπορούσε επίσης να χρησιμεύσει ως παράδειγμα για τον τρόπο προσέγγισης αυτών των παγκόσμιων προκλήσεων για τη δημοκρατία και ως βάση για την οικοδόμηση εταιρικής σχέσης με δημοκρατίες που εμφορούνται από τις ίδιες αντιλήψεις.

Ο ψηφιακός μετασχηματισμός των δημοκρατιών μας

Η ψηφιακή επανάσταση έχει μετασηματίσει τη δημοκρατική πολιτική. Οι πολιτικές εκστρατείες δεν διοργανώνονται πλέον μόνο πόρτα-πόρτα, με ανάρτηση διαφημιστικών πινακίδων, μέσα από ραδιοσυχνότητες και τηλεοπτικές οθόνες, αλλά και μέσω του διαδικτύου. Η δυνατότητα αυτή παρέχει στους πολιτικούς παράγοντες νέες ευκαιρίες για προσέγγιση των ψηφοφόρων. Προσφέρει επίσης νέες ευκαιρίες για συμμετοχή των πολιτών, διότι διευκολύνει την πρόσβαση ορισμένων ομάδων —ιδίως των νέων— σε πληροφορίες και τη συμμετοχή τους στον δημόσιο βίο και τον δημοκρατικό διάλογο.

⁴ Επιτροπή της Βενετίας (2020), Interim report on the measures taken in the EU Member States as a result of the COVID-19 crisis and their impact on democracy, the rule of law and fundamental rights (Ενδιάμεση έκθεση σχετικά με τα μέτρα που ελήφθησαν στα κράτη μέλη της ΕΕ ως αποτέλεσμα της κρίσης COVID-19 και τον αντίκτυπό τους στη δημοκρατία, το κράτος δικαίου και τα θεμελιώδη δικαιώματα, 8 Οκτωβρίου 2020) (εγκρίθηκε στις 8 Οκτωβρίου 2020).

⁵ Κοινή ανακοίνωση προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο με τίτλο *Σχέδιο δράσης της ΕΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία 2020-2024* [JOIN(2020) 5 final της 25ης Μαρτίου 2020], η οποία επαναβεβαιώνει τη δέσμευση της ΕΕ για την προαγωγή και την προστασία της δημοκρατίας παγκοσμίως.

Ωστόσο, η ταχεία ανάπτυξη των διαδικτυακών εκστρατειών και των διαδικτυακών πλατφορμών έχει επίσης δημιουργήσει νέα τρωτά σημεία και έχει καταστήσει δυσκολότερη τη διατήρηση της ακεραιότητας των εκλογών, τη διασφάλιση ελεύθερων και πολυφωνικών μέσων ενημέρωσης, καθώς και την προστασία της δημοκρατικής διαδικασίας από την παραπληροφόρηση και άλλες μορφές χειραγώγησης. Η ψηφιοποίηση επέτρεψε τη χρήση νέων τρόπων χρηματοδότησης των πολιτικών παραγόντων από μη ελεγχόμενες πηγές, οι κυβερνοεπιθέσεις μπορούν να θέτουν στο στόχαστρο εκλογικές υποδομές ζωτικής σημασίας, οι δημοσιογράφοι βρίσκονται αντιμέτωποι με προβλήματα διαδικτυακής παρενόχλησης και ρητορικής μίσους, ενώ οι ψευδείς πληροφορίες και τα μηνύματα πόλωσης διαδίδονται ταχύτατα από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, καθώς και μέσω συντονισμένων εκστρατειών παραπληροφόρησης. Ο αντίκτυπος ορισμένων από τις ενέργειες αυτές μεγεθύνεται με τη χρήση αδιαφανών αλγορίθμων που ελέγχονται από ευρέως χρησιμοποιούμενες πλατφόρμες επικοινωνίας.

Οι ευρωπαϊκές δημοκρατικές μας παραδόσεις, σε όλη τους την πολυμορφία, βάλλονται από τον ψηφιακό μετασχηματισμό. Οι υφιστάμενες διασφαλίσεις για την εξασφάλιση της διαφάνειας και της ισότιμης μεταχείρισης των πόρων και του χρόνου μετάδοσης κατά τη διάρκεια των προεκλογικών εκστρατειών δεν είναι σχεδιασμένες για το ψηφιακό περιβάλλον. Τα διαδικτυακά εργαλεία έχουν αυξήσει την ισχύ των εκστρατειών χάρη στον συνδυασμό δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και τεχνητής νοημοσύνης με την κατάρτιση ψυχολογικών προφίλ και σύνθετες τεχνικές μικροστόχευσης⁶. Ορισμένα από τα εργαλεία αυτά, όπως η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ρυθμίζονται από το δίκαιο της ΕΕ. Κάποια άλλα, ωστόσο, οριοθετούνται επί του παρόντος κυρίως από εταιρικούς όρους χρήσης και μπορούν επίσης να εκφεύγουν του εθνικού ή περιφερειακού κανονιστικού πλαισίου διότι αναπτύσσονται εκτός της εκλογικής δικαιοδοσίας. Η ανησυχία σχετικά με τη διαφάνεια και τη λογοδοσία των διαδικτυακών πλατφορμών οξύνει την πρόκληση της επιβολής των κανόνων. Οι διαδικτυακές πλατφόρμες μπορούν να επιδίδονται σε ειδησεογραφικές δραστηριότητες των μέσων ενημέρωσης και ταυτόχρονα να λειτουργούν ως ελεγκτές πύλης για τις διαδικτυακές ειδήσεις, παρόλο που δεν υπόκεινται στους ίδιους εθνικούς κανόνες και στα ίδια επαγγελματικά πρότυπα.

Ενίσχυση της δημοκρατικής ανθεκτικότητας

Το παρόν σχέδιο δράσης απευθύνεται στα θεσμικά όργανα της ΕΕ, τις εθνικές κυβερνήσεις και τα κοινοβούλια— που έχουν την πρωταρχική ευθύνη για τη διασφάλιση της ορθής λειτουργίας της δημοκρατίας—, καθώς και σε άλλες εθνικές αρχές, πολιτικά κόμματα, μέσα ενημέρωσης, την κοινωνία των πολιτών και τις διαδικτυακές πλατφόρμες. Με πλήρη σεβασμό των εθνικών αρμοδιοτήτων, καθορίζει ένα ενισχυμένο πλαίσιο πολιτικής της ΕΕ και συγκεκριμένα μέτρα για:

- την προώθηση ελεύθερων και δίκαιων εκλογών και ισχυρής δημοκρατικής συμμετοχής,
- τη στήριξη ελεύθερων και ανεξάρτητων μέσων ενημέρωσης και
- την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης.

⁶ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Κοινό Κέντρο Ερευνών (2020), *Democracy and Technology: understanding the influence of online technologies on political behaviour and decision-making*.

Μια υγιής δημοκρατία βασίζεται στη συμμετοχή των πολιτών και σε μια κοινωνία των πολιτών που είναι ενεργή ανά πάσα στιγμή και όχι μόνο την περίοδο των εκλογών. Οι ενεργοί, ενημερωμένοι και συνειδητοποιημένοι πολίτες αποτελούν την καλύτερη εγγύηση για την ανθεκτικότητα των δημοκρατιών μας. Σε ολόκληρο το σχέδιο δράσης δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην ενίσχυση της θέσης των πολιτών και της κοινωνίας των πολιτών για την αντιμετώπιση των απειλών⁷.

2 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΚΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΕΚΛΟΓΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ

Τα υψηλά ποσοστά συμμετοχής στις πρόσφατες εκλογές σε ολόκληρη την ΕΕ καταδεικνύουν ότι οι πολίτες εξακολουθούν να έχουν εμπιστοσύνη στη δύναμη της κάλπης ως εργαλείου που εξασφαλίζει την έκφραση της γνώμης τους και τη λογοδοσία των αντιπροσώπων τους. Ταυτόχρονα, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αποτελούν έναν από τους διαύλους μέσω των οποίων γίνονται απόπειρες να χειραγωγηθεί η κοινή γνώμη, να αποθαρρυνθεί η συμμετοχή στις εκλογές και να τεθεί υπό αμφισβήτηση η ακεραιότητα των εκλογικών διαδικασιών. Έχουν επίσης καταγραφεί απόπειρες εξωτερικής παρέμβασης⁸.

Για τη διατήρηση της δημοκρατίας απαιτείται αποφασιστικότερη ανάληψη δράσης για την προστασία των εκλογικών διαδικασιών, τη διατήρηση ανοικτού δημοκρατικού διαλόγου και την επικαιροποίηση των διασφαλίσεων υπό το πρίσμα της νέας ψηφιακής πραγματικότητας. Το ζητούμενο στη δημοκρατία είναι ο πλούτος των συμμετοχικών πρακτικών, η συμμετοχή των πολιτών και ο σεβασμός των δημοκρατικών προτύπων και του κράτους δικαίου, που εφαρμόζονται στο σύνολο του εκλογικού κύκλου.

⁷ Στο σχέδιο δράσης αξιοποιήθηκαν πληροφορίες προερχόμενες από δημόσια διαβούλευση, η οποία κατέδειξε την ευρεία αναγνώριση των κινδύνων παρέμβασης στη δημοκρατία της ΕΕ και την ανάγκη ανάληψης στοχευμένης δράσης τόσο εντός όσο και εκτός διαδικτύου. Η έκθεση είναι διαθέσιμη στη διεύθυνση: https://ec.europa.eu/info/files/report-public-consultation-european-democracy-action-plan-edap_en.

⁸ Για παράδειγμα, αποδεικτικά στοιχεία που συλλέχθηκαν περίπου κατά τον χρόνο διεξαγωγής των ευρωπαϊκών εκλογών του 2019 αποκάλυψαν συνεχείς δραστηριότητες παραπληροφόρησης από ρωσικές πηγές με στόχο την παρέμβαση στην εκλογική διαδικασία [Έκθεση σχετικά με την εφαρμογή του σχεδίου δράσης κατά της παραπληροφόρησης, JOIN(2019) 12 final της 14.6.2019]. Η έκθεση σχετικά με τις εκλογές του 2019 για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο [COM(2020) 252 final] κατέληξε αργότερα στο συμπέρασμα ότι αν και αναφέρθηκαν μεμονωμένες κυβερνοεπιθέσεις, καταγγελίες σχετικά με την προστασία των δεδομένων και άλλες καταγγελίες σχετικές με τις εκλογές, δεν εντοπίστηκε συγκεκριμένη, συντονισμένη και μεγάλη κλίμακας απόπειρα παρέμβασης στις εκλογές.

2.1 Διαφάνεια της πολιτικής διαφήμισης και επικοινωνίας

Η συμμόρφωση με τους παραδοσιακούς κανόνες που συνδέονται με τη διεξαγωγή πολιτικών εκστρατειών μπορεί να είναι ιδιαίτερα απαιτητική στο διαδικτυακό πλαίσιο. Οι κανόνες είναι συχνά δύσκολο να επιβληθούν ή είναι αναποτελεσματικοί σε διαδικτυακό περιβάλλον· επίσης ενδέχεται οι αρμόδιες αρχές να μη διαθέτουν τις εξουσίες ή τα μέσα για να καλύψουν τη διαδικτυακή δραστηριότητα. Οι **διασυνοριακές δυνατότητες της διαδικτυακής δραστηριότητας** συνεπάγονται ευκαιρίες, αλλά επίσης οξύνουν την πρόκληση, δεδομένου ότι τα ζητήματα που σχετίζονται με τις εκλογές διέπονται σε μεγάλο βαθμό από κανόνες που ισχύουν μόνο εντός συγκεκριμένης δικαιοδοσίας ή ενδέχεται να μην έχουν διατυπωθεί έτσι ώστε να λαμβάνεται υπόψη ο διαδικτυακός χώρος χωρίς σύνορα.

Υπάρχει σαφής ανάγκη μεγαλύτερης **διαφάνειας στον τομέα της πολιτικής διαφήμισης και επικοινωνίας**, καθώς και στις εμπορικές δραστηριότητες γύρω από αυτόν. Η αυστηρότερη επιβολή και συμμόρφωση με τους κανόνες του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων (ΓΚΠΔ)⁹ είναι υψίστης σημασίας.

Οι πολίτες, η κοινωνία των πολιτών και οι αρμόδιες αρχές πρέπει να είναι σε θέση να κατανοούν με σαφήνεια την πηγή και τον σκοπό της διαφήμισης αυτού του είδους. Στο διαδικτυακό περιβάλλον είναι συχνά δύσκολο να **αναγνωριστεί το επί πληρωμή πολιτικό υλικό** και να γίνει διάκριση από το πολιτικό περιεχόμενο άλλου είδους, κυρίως επειδή μπορεί να εμφανίζεται συχνά ως «οργανικό» περιεχόμενο που διαμοιράζεται ή δημιουργείται από άλλους χρήστες. Η κατάσταση αυτή συνεπάγεται ανασφάλεια δικαίου για τους παρόχους υπηρεσιών και άλλους φορείς εκμετάλλευσης, ιδίως για τους διαδικτυακούς μεσάζοντες, τα γραφεία πολιτικών μελετών και τις συναφείς εταιρείες, αλλά και για τα πολιτικά κόμματα, τους φορείς διοργάνωσης προεκλογικών εκστρατειών, τους υποψηφίους, καθώς και για το ευρύτερο κοινό¹⁰, έχει δε αντίκτυπο στη λογοδοσία και την εποπτεία.

Νέες τεχνικές που χρησιμοποιούνται από τους μεσάζοντες/παρόχους υπηρεσιών για τη στόχευση της διαφήμισης με βάση προσωπικές πληροφορίες των χρηστών παρέχουν τη δυνατότητα διάδοσης και προσαρμογής των πολιτικών διαφημίσεων στο συγκεκριμένο προφίλ ενός ατόμου ή μιας ομάδας, συχνά εν αγνοία τους. Οι τεχνικές μικροστόχευσης και κατάρτισης προφίλ συμπεριφοράς μπορεί να βασίζονται σε δεδομένα που έχουν αντληθεί με μη ενδεδειγμένο τρόπο, ενώ μπορεί επίσης να χρησιμοποιούνται καταχρηστικά για την προώθηση διασπαστικών αφηγημάτων που προκαλούν πόλωση. Η διαδικασία αυτή

⁹ Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/ΕΚ, ΕΕ L 119 της 4.5.2016.

¹⁰ Πολλά από τα άτομα που συμμετείχαν στη δημόσια διαβούλευση (προερχόμενα μεταξύ άλλων από επιχειρήσεις και από την κοινωνία των πολιτών) δήλωσαν ότι η έλλειψη διαφάνειας και σαφών ορισμών δημιουργεί δυσκολίες και αβεβαιότητα, ιδίως όταν πρόκειται για τη διάκριση πολιτικού υλικού επί πληρωμή από πολιτικό περιεχόμενο άλλου είδους. Τα άτομα που απάντησαν τάσσονται υπέρ της εφαρμογής αυστηρότερων κανόνων γνωστοποίησης, καθώς και διαφάνειας όσον αφορά την προέλευση του περιεχομένου (96 % των συμμετεχόντων), της δημιουργίας ανοικτών και διαφανών αρχείων και μητρώων πολιτικών διαφημίσεων (91 %) και της απαίτησης να δημοσιοποιούν τα πολιτικά κόμματα τα οικονομικά στοιχεία των εκστρατειών τους (82 %). Το 82 % των συμμετεχόντων τάχθηκαν υπέρ της εφαρμογής κριτηρίων για τη δημοσιοποίηση της μικροστόχευσης πολιτικού περιεχομένου με σαφή και διαφανή τρόπο για κάθε διαφήμιση.

δυσχεραίνει ακόμη περισσότερο τον καταλογισμό ευθυνών στους πολιτικούς για την αποστολή μηνυμάτων και διανοίγει νέες προοπτικές για τις απόπειρες χειραγώγησης του εκλογικού σώματος¹¹. άλλες ανησυχίες αφορούν τη συγκάλυψη και/ή παρερμηνεία βασικών πληροφοριών, όπως η προέλευση, η πρόθεση, οι πηγές και η χρηματοδότηση των πολιτικών μηνυμάτων¹².

Προκειμένου να διασκεδαστούν οι ανησυχίες αυτές, το 2021 η Επιτροπή θα παρουσιάσει **νομοθετική πρόταση σχετικά με τη διαφάνεια του επιχορηγούμενου πολιτικού περιεχομένου**. Η πρόταση θα συμπληρώνει τους κανόνες σχετικά με τη διαδικτυακή διαφήμιση που περιλαμβάνονται στον επικείμενο νόμο για τις ψηφιακές υπηρεσίες, με στόχο να θεσπιστούν ειδικοί προς τον σκοπό αυτόν κανόνες εγκαίρως πριν από τις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου του Μαΐου 2024. Θα επικεντρώνεται στους χορηγούς επί πληρωμή περιεχομένου και στους διαύλους παραγωγής/διανομής, συμπεριλαμβανομένων των διαδικτυακών πλατφορμών, των διαφημιστών και των γραφείων πολιτικών μελετών, με αποσαφήνιση των αντίστοιχων ευθυνών τους και εξασφάλιση ασφάλειας δικαίου. Θα υπάρξει μέριμνα ώστε τα συναφή θεμελιώδη δικαιώματα και πρότυπα να προστατεύονται εξίσου αποτελεσματικά εντός και εκτός διαδικτύου. Η Επιτροπή θα αξιολογήσει περαιτέρω αν είναι ανάγκη να υιοθετηθεί στοχευμένη προσέγγιση κατά τη διάρκεια των προεκλογικών περιόδων.

Στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας θα προσδιοριστούν οι παράγοντες και το είδος επιχορηγούμενου περιεχομένου που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των απαιτήσεων ενισχυμένης διαφάνειας. Θα εξασφαλιστεί έτσι λογοδοσία και θα καταστεί δυνατή η παρακολούθηση και επιβολή των σχετικών κανόνων, ελέγχων και πρόσβασης σε δεδομένα μη προσωπικού χαρακτήρα, ενώ θα διευκολυνθεί παράλληλα η άσκηση δέουσας επιμέλειας. Η Επιτροπή θα εξετάσει επίσης το ενδεχόμενο περαιτέρω περιορισμού της μικροστόχευσης και της κατάρτισης ψυχολογικών προφίλ στο πολιτικό πλαίσιο. Ορισμένες ειδικές υποχρεώσεις θα μπορούσαν να επιβληθούν κατ' αναλογία στους διαδικτυακούς μεσάζοντες, στους παρόχους διαφημιστικών υπηρεσιών και σε άλλους παράγοντες, ανάλογα με την κλίμακα και τον αντίκτυπό τους (όπως λ.χ. για την επισήμανση, την τήρηση αρχείων, τις απαιτήσεις δημοσιοποίησης, τη διαφάνεια ως προς το καταβαλλόμενο τίμημα και τα κριτήρια στόχευσης και εξειδίκευσης). Περαιτέρω διατάξεις θα μπορούσαν να προβλέπουν συγκεκριμένα την εξασφάλιση της συμμετοχής εποπτικών αρχών, καθώς και τη δυνατότητα χρήσης κωδίκων συρρύθμισης και επαγγελματικών προτύπων.

Με βάση τις διεπιστημονικές ανταλλαγές μεταξύ των κρατών μελών στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού δικτύου συνεργασίας για τις εκλογές, το οποίο συστάθηκε το 2019, πριν από τις ευρωπαϊκές εκλογές, ώστε να καταστεί δυνατή η πραγματοποίηση συγκεκριμένων και πρακτικών ανταλλαγών σχετικά με ευρύ φάσμα θεμάτων που αφορούν τη διασφάλιση

¹¹ Ανεξάρτητα από τον πραγματικό του αντίκτυπο, το σκάνδαλο Facebook-Cambridge Analytica, στο πλαίσιο του οποίου τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα εκατοντάδων χρηστών του Facebook είχαν ληφθεί χωρίς τη συγκατάθεσή τους και χρησιμοποιηθεί κυρίως για πολιτική διαφήμιση, συνιστά αποκαλυπτικό παράδειγμα της σαφούς πρόθεσης χειραγώγησης μέσω της εκμετάλλευσης νομικών κενών και της ανεπάρκειας των διασφαλίσεων ως προς τον τρόπο με τον οποίο τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης προστατεύουν τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα των χρηστών τους. Το σκάνδαλο αυτό κατέδειξε τον τρόπο με τον οποίο η ανάλυση δεδομένων, σε συνδυασμό με τις τεχνικές μικροστόχευσης και την κατάρτιση ψυχολογικών προφίλ, μπορεί να χρησιμοποιηθεί για σκοπούς παραπλάνησης, μείωσης του ποσοστού συμμετοχής στις εκλογές και χειραγώγησης της εκλογικής συμπεριφοράς.

¹² Έκθεση σχετικά με τις εκλογές του 2019 για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο [COM(2020) 252 final].

ελεύθερων και δίκαιων εκλογών¹³, η προτεινόμενη νομοθεσία θα συμπληρώνεται **με μέτρα στήριξης και καθοδήγηση** για τα κράτη μέλη και άλλους παράγοντες, όπως τα εθνικά πολιτικά κόμματα και οι αρμόδιες αρχές, λαμβανομένων υπόψη των ορίων αρμοδιότητας της ΕΕ στον συγκεκριμένο τομέα.

Δράσεις:

- *Πρόταση, το 2021, νομοθεσίας για την εξασφάλιση μεγαλύτερης διαφάνειας στον τομέα του επιχορηγούμενου περιεχομένου σε πολιτικό πλαίσιο («πολιτική διαφήμιση»)*
- *Θέσπιση μέτρων στήριξης και καθοδήγησης για τα πολιτικά κόμματα και τα κράτη μέλη*

2.2 Σαφέστεροι κανόνες σχετικά με τη χρηματοδότηση των ευρωπαϊκών πολιτικών κομμάτων

Η χρηματοδότηση των ευρωπαϊκών πολιτικών κομμάτων διέπεται από το δίκαιο της ΕΕ¹⁴. Στην έκθεση σχετικά με τις εκλογές του 2019 για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο επισημάνθηκε η ανάγκη να ενισχυθούν ορισμένοι από τους κανόνες για την αποτροπή της εξωτερικής παρέμβασης, ιδίως με τη βελτίωση της διαφάνειας όσον αφορά τις πηγές χρηματοδότησης των ευρωπαϊκών πολιτικών κομμάτων, ώστε να αντιμετωπιστεί η έμμεση χρηματοδότηση από ξένα συμφέροντα η οποία διοχετεύεται με εθνικά μέσα ή ιδιωτικές δωρεές¹⁵. Το 2021 η Επιτροπή θα προτείνει την **αναθεώρηση της νομοθεσίας σχετικά με τη χρηματοδότηση των ευρωπαϊκών πολιτικών κομμάτων** με σκοπό την εξέταση της χρηματοδότησης των ευρωπαϊκών πολιτικών κομμάτων από πηγές εκτός της ΕΕ, την αναθεώρηση των απαιτήσεων ελέγχου, την ενίσχυση των δεσμών μεταξύ της ευρωπαϊκής χρηματοδότησης και των εθνικών εκστρατειών, καθώς και τη διευκόλυνση της διαφάνειας και του ελέγχου. Στόχος είναι να θεσπιστούν οι νέοι κανόνες εγκαίρως πριν από τις ευρωπαϊκές εκλογές που θα διεξαχθούν τον Μάιο του 2024.

Η Επιτροπή θα εξετάσει επίσης το ενδεχόμενο ανάπτυξης διαδικτυακών εργαλείων λογισμικού προκειμένου να συνδράμει στις εργασίες της κοινωνίας των πολιτών στον τομέα της πολιτικής χρηματοδότησης και της δημοσιονομικής διαφάνειας, για παράδειγμα κατά τον εντοπισμό και την αποκάλυψη πιθανών περιπτώσεων απάτης και παρατυπιών στους δημοσιευμένους λογαριασμούς των πολιτικών κομμάτων.

Δράσεις:

- *Πρόταση, το 2021, αναθεώρησης του κανονισμού αριθ. 1141/2014 σχετικά με το καθεστώς και τη χρηματοδότηση των ευρωπαϊκών πολιτικών κομμάτων και των*

¹³ https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/eu-citizenship/electoral-rights/european-cooperation-network-elections_en.

¹⁴ Κανονισμός (ΕΕ, Ευρατόμ) 2018/673, της 3ης Μαΐου 2018, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ, Ευρατόμ) αριθ. 1141/2014 σχετικά με το καθεστώς και τη χρηματοδότηση των ευρωπαϊκών πολιτικών κομμάτων και των ευρωπαϊκών πολιτικών ιδρυμάτων (ΕΕ L 114I της 4.5.2018, σ. 1). Κανονισμός (ΕΕ, Ευρατόμ) 2019/493, της 25ης Μαρτίου 2019, για την τροποποίηση του κανονισμού αριθ. 1141/2014 όσον αφορά τη διαδικασία ελέγχου σχετικά με παραβάσεις των κανόνων προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στο πλαίσιο των εκλογών για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (ΕΕ L 85I της 27.3.2019, σ. 7).

¹⁵ Σε ποσοστό 84 % οι απαντήσαντες στη δημόσια διαβούλευση τάχθηκαν υπέρ της μεγαλύτερης διαφάνειας όσον αφορά τη χρηματοδότηση των ευρωπαϊκών πολιτικών κομμάτων.

2.3 Ενισχυμένη συνεργασία στην ΕΕ για τη διασφάλιση ελεύθερων και δίκαιων εκλογών

Η διοργάνωση εθνικών εκλογών συνιστά αρμοδιότητα των κρατών μελών βάσει διεθνών προτύπων, ενώ ορισμένα ζητήματα, όπως η προστασία των δεδομένων, διέπονται από το ευρύτερο πλαίσιο του δικαίου της ΕΕ. Οι ευρωπαϊκές εκλογές και τα δικαιώματα ψήφου των διακινούμενων πολιτών της ΕΕ διέπονται από ειδική νομοθεσία της ΕΕ, ενώ οι περισσότερες πτυχές που αφορούν την εκλογική διαδικασία εξακολουθούν να υπόκεινται στο εθνικό δίκαιο. Η εμπειρία από την προεκλογική περίοδο των ευρωεκλογών του 2019 κατέδειξε πώς ο αυστηρότερος συντονισμός και η στενότερη συνεργασία σε εθνικό και ενωσιακό επίπεδο μπορούν να συμβάλουν σημαντικά εν προκειμένω.

Η Επιτροπή θα προτείνει επίσης έναν **νέο επιχειρησιακό μηχανισμό της ΕΕ για τη στήριξη ανθεκτικών εκλογικών διαδικασιών**. Η οργάνωση και ο συντονισμός του εν λόγω μηχανισμού θα γίνει μέσω του ευρωπαϊκού δικτύου συνεργασίας για τις εκλογές με σκοπό τη στήριξη της ανάπτυξης κοινών ομάδων εμπειρογνομόνων και ανταλλαγών σε θέματα όπως η κυβερνοασφάλεια των εκλογών και η εξέταση ψηφιακών πειστηριών¹⁶, σε στενή συνεργασία με την ομάδα συνεργασίας για την ασφάλεια συστημάτων δικτύου και πληροφοριών και το σύστημα έγκαιρης προειδοποίησης της ΕΕ. Η Επιτροπή θα συνεχίσει να διευκολύνει την ενισχυμένη συνεργασία μεταξύ των αρμόδιων αρχών των κρατών μελών για την αντιμετώπιση συγκεκριμένων προκλήσεων (π.χ. προκλήσεις που συνδέονται με τις προεκλογικές περιόδους, την παρατήρηση εκλογών, την ανεξάρτητη εποπτεία εκλογών και τα αποτελεσματικά μέσα έννομης προστασίας) και την κάλυψη της παρακολούθησης (μεταξύ άλλων και μέσω του διαδικτύου), του εντοπισμού απειλών, της ανάπτυξης ικανοτήτων, της λειτουργίας δικτύων εθνικών εκλογών και της εξασφάλισης της συμμετοχής του ιδιωτικού τομέα. Θα διερευνηθούν επιλογές αμοιβαίας υποστήριξης, συμπεριλαμβανομένης της λειτουργίας διαδικτυακού φόρουμ, κοινής κατάρτισης, συγκέντρωσης πόρων και εμπειρογνωσίας, καθώς και δυνατοτήτων διαδικτυακής παρακολούθησης. Η επισήμανση των εκλογικών διαδικασιών ή πτυχών της διοίκησής τους ως υποδομών ζωτικής σημασίας θα μπορούσε να καταστήσει τις προσπάθειες αυτές πιο αποτελεσματικές¹⁷. Η Επιτροπή θα διοργανώσει **εκδήλωση υψηλού επιπέδου** στην οποία θα συμμετέχουν διάφορες αρχές για την αντιμετώπιση των προκλήσεων που σχετίζονται με τις εκλογικές διαδικασίες, καθώς και για την ενδυνάμωση των πολιτών ώστε να συμμετέχουν ως ψηφοφόροι και υποψήφιοι στη δημοκρατική διαδικασία.

Θα ληφθούν ειδικά μέτρα σε επίπεδο ΕΕ για την **προστασία των εκλογικών υποδομών έναντι κυβερνοεπιθέσεων**¹⁸. Σε αυτό το πλαίσιο, θα επικαιροποιηθεί η **επιτομή για την**

¹⁶ Για την απόκτηση και τη χρήση διαδικτυακών δεδομένων για δικαστικούς σκοπούς (π.χ. κατά την παρακολούθηση και επιβολή σχετικών κανόνων) απαιτείται από τις εποπτικές αρχές να διαθέτουν εξειδικευμένες ικανότητες και κατάλληλες εξουσίες.

¹⁷ Για παράδειγμα, ο κανονισμός (ΕΕ) 2019/452, της 19ης Μαρτίου 2019, για τη θέσπιση πλαισίου για τον έλεγχο των άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ένωση (ΕΕ L 79I της 21.3.2019, σ. 1) συμπεριλαμβάνει τις εκλογικές υποδομές ως ένα από τα δυνητικά στοιχεία υποδομών ζωτικής σημασίας που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όταν εξετάζεται αν τα αποτελέσματα της άμεσης ξένης επένδυσης αναμένεται να επηρεάσουν την ασφάλεια ή τη δημόσια τάξη.

¹⁸ Βάσει προγενέστερων συστάσεων για τις ευρωπαϊκές εκλογές, βάσει της οδηγίας (ΕΕ) 2016/1148, της 6ης Ιουλίου 2016, σχετικά με μέτρα για υψηλό κοινό επίπεδο ασφάλειας συστημάτων δικτύου και

κυβερνοασφάλεια των τεχνολογιών των εκλογών¹⁹ και θα διοργανωθούν περαιτέρω πρακτικές ασκήσεις για τη διερεύνηση του κινδύνου και της ετοιμότητας, με την αξιοποίηση των κοινών εργασιών του ευρωπαϊκού δικτύου συνεργασίας για τις εκλογές και της ομάδας συνεργασίας για την ασφάλεια των συστημάτων δικτύου και πληροφοριών. Η επικείμενη στρατηγική της ΕΕ για την ασφάλεια στον κυβερνοχώρο θα εξασφαλίσει ένα διατομεακό πλαίσιο, το οποίο θα συνοδεύεται από νομοθετικές προτάσεις για την ενίσχυση της ασφάλειας των συστημάτων δικτύου και πληροφοριών και για την προστασία των υποδομών ζωτικής σημασίας.

Η Επιτροπή θα εστιάσει την προσοχή της στην **ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών και των αρμόδιων ρυθμιστικών αρχών για την ισότιμη μεταχείριση και την ισόρροπη κάλυψη από τα μέσα ενημέρωσης κατά τη διάρκεια των εκλογών**, δεδομένου ότι τα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης και οι διαδικτυακές πλατφόρμες δεν υπόκεινται στις ίδιες υποχρεώσεις. Η παροχή περαιτέρω καθοδήγησης στον τομέα αυτόν θα μπορούσε να διευκολυνθεί σε επίπεδο ΕΕ, ώστε να αξιοποιηθεί επίσης η εμπειρογνώσια τόσο των εθνικών ρυθμιστικών αρχών των μέσων ενημέρωσης στο πλαίσιο της ομάδας ευρωπαϊκών ρυθμιστικών αρχών για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων (ERGA)²⁰ όσο και των αυτορρυθμιζόμενων φορέων ενημέρωσης. Οι εργασίες αυτές θα βασιστούν επίσης στην εμπειρογνώσια του ευρωπαϊκού δικτύου συνεργασίας για τις εκλογές και του συστήματος έγκαιρης προειδοποίησης της ΕΕ. Η τήρηση των προτύπων ακεραιότητας για δημοσιογράφους και συντάκτες είναι εξαιρετικά σημαντική στο εκλογικό πλαίσιο.

Η Επιτροπή θα ενισχύσει επίσης τη βάση γνώσεων και θα διερευνήσει τρόπους **παροχής συνδρομής στους πολίτες και τις εθνικές εκλογικές αρχές για την οικοδόμηση ανθεκτικότητας έναντι απειλών κατά της εκλογικής διαδικασίας**. Η συνδρομή αυτή θα μπορούσε να περιλαμβάνει μελέτες, πιλοτικά έργα, στήριξη της εκπαίδευσης για την ενεργό συμμετοχή στα κοινά, καθώς και γραφεία υποστήριξης ή παρόμοιους κοινούς πόρους.

Η τεχνολογία των πληροφοριών (ΤΠ) χρησιμοποιείται για την αντιστοίχιση των ψήφων και τη διαβίβαση των αποτελεσμάτων ή (αν και σπανίως στην ΕΕ) υπό τη μορφή ηλεκτρονικών συσκευών ψηφοφορίας ή ηλεκτρονικής ψηφοφορίας. Παρόλο που τα κράτη μέλη ήταν ανέκαθεν επιφυλακτικά στη γενικευμένη εισαγωγή ΤΠ στη διαδικασία ψηφοφορίας, η πανδημία COVID-19 και η ανάγκη τήρησης φυσικής απόστασης έχει ανανεώσει το ενδιαφέρον για λύσεις ηλεκτρονικής ψηφοφορίας²¹. Η Επιτροπή θα καταρτίσει **συλλογή**

πληροφοριών σε ολόκληρη την Ένωση (ΕΕ L 194 της 19.7.2016, σ. 1), η οποία πρόκειται να αναθεωρηθεί φέτος, καθώς και βάσει σχετικών συστάσεων [C(2018) 5949 final και C(2018) 900 final]. Στο πλαίσιο της δημόσιας διαβούλευσης, οι συμμετέχοντες ανέφεραν τις κυβερνοεπιθέσεις μεταξύ των κύριων απειλών κατά της ακεραιότητας των εκλογών, ιδίως λόγω της αυξανόμενης εξάρτησης από το διαδίκτυο για την ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με τις εκλογές, τα πολιτικά κόμματα και τις εκστρατείες, καθώς και για την πρόσβαση στις πληροφορίες αυτές. Άρτια τεκμηριωμένο παράδειγμα επιθέσεων αυτού του είδους αποτελούν οι δραστηριότητες δικτυοπαραβιάσεων και διαρροών («hack and leak»), όπως συνέβη στην περίπτωση των ρωσικών υπηρεσιών πληροφοριών που έλαβαν και διέδωσαν έγγραφα από την Εθνική Επιτροπή των Δημοκρατικών κατά τη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας για τις αμερικανικές προεδρικές εκλογές του 2016.

¹⁹ http://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=53645.

²⁰ Έκθεση ERGA (2018)· <https://erga-online.eu/wp-content/uploads/2019/01/ERGA-2018-07-SG1-Report-on-internal-plurality-LQ.pdf>.

²¹ Βλ. Έκτακτο Ευρωβαρόμετρο 431 με τίτλο *Εκλογικά δικαιώματα* (2015), στο πλαίσιο του οποίου εξετάστηκαν ανησυχίες του κοινού όσον αφορά κινδύνους που συνδέονται με την ψηφοφορία με

πρακτικών ηλεκτρονικής ψηφοφορίας²², από κοινού με τα κράτη μέλη και σε στενή συνεργασία με το Συμβούλιο της Ευρώπης, το οποίο έχει ήδη εκδώσει σημαντικά έγγραφα καθοδήγησης στον συγκεκριμένο τομέα, μεταξύ άλλων όσον αφορά την προσβασιμότητα για τα άτομα με αναπηρία και τους ηλικιωμένους.

Η **συνεργασία και η ανταλλαγή πληροφοριών επί εκλογικών θεμάτων**, με βέλτιστη χρήση των υφιστάμενων δομών, θα ενισχυθεί με χώρες που βρίσκονται στην άμεση γειτονία της ΕΕ και πέραν αυτής, καθώς και με διεθνείς οργανισμούς, όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης²³, η UNESCO και η Υπηρεσία για τους Δημοκρατικούς Θεσμούς και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του ΟΑΣΕ²⁴, προκειμένου να διευκολυνθεί η ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών και να παρασχεθεί στήριξη για κοινές προκλήσεις, όπως η καταπολέμηση της εξωτερικής παρέμβασης και της παραπληροφόρησης στο πλαίσιο εκλογών. Σε εξέλιξη βρίσκονται ήδη οι εργασίες με τις χώρες-εταίρους μέσω στήριξης της δημοκρατίας και μέσω αποστολών εκλογικών παρατηρητών της ΕΕ, των οποίων η εντολή έχει επεκταθεί και στην παρακολούθηση διαδικτυακών εκλογικών εκστρατειών, παρακολούθησης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και έκδοσης σχετικών συστάσεων. Για να δοθεί αποτελεσματική συνέχεια στις εν λόγω συστάσεις, θα πρέπει να ενισχύσουν την ικανότητά τους να παρέχουν συγκεκριμένη τεχνική υποστήριξη στις κυβερνήσεις και την κοινωνία των πολιτών για τη δημιουργία πλαισίων πολιτικής, ασφαλών υποδομών, ρυθμιστικής ικανότητας και εποπτείας, καθώς και να ανταλλάσσουν εμπειρίες όσον αφορά τον εντοπισμό, την ανάλυση και την αντιμετώπιση υβριδικών απειλών, συμπεριλαμβανομένης της παραπληροφόρησης.

Δράσεις:

- *Θέσπιση νέου κοινού επιχειρησιακού μηχανισμού και άλλων μέτρων στήριξης, με την αξιοποίηση των εργασιών του ευρωπαϊκού δικτύου συνεργασίας για τις εκλογές, προκειμένου να προαχθούν ανθεκτικές εκλογικές διαδικασίες και να ληφθούν περαιτέρω μέτρα για την προστασία των εκλογικών υποδομών από απειλές, συμπεριλαμβανομένων των κυβερνοεπιθέσεων*
- *Η Επιτροπή θα διοργανώσει εκδήλωση υψηλού επιπέδου στην οποία θα συμμετάσχουν διάφορες αρχές που σχετίζονται με τις εκλογές για την αντιμετώπιση των προκλήσεων*

ηλεκτρονικά μέσα, μέσω διαδικτύου ή ταχυδρομικώς. Διαπιστώθηκε ότι, μολονότι ήταν κατανοητή η χρησιμότητα της ηλεκτρονικής ψηφοφορίας για τη διευκόλυνση των ατόμων με ορισμένες ιδιαίτερες ανάγκες, εκφράστηκαν ανησυχίες σχετικά με την εμπιστευτικότητα και την αξιοπιστία της ψηφοφορίας. Παρόμοιες ήταν και οι διαπιστώσεις του Ειδικού Ευρωβαρομέτρου 477 (2018) με τίτλο *Δημοκρατία και εκλογές*, στο πλαίσιο του οποίου εξετάστηκαν οι ανησυχίες των συμμετεχόντων σχετικά με την ψηφοφορία με ηλεκτρονικά μέσα, μέσω διαδικτύου ή ταχυδρομικώς. Το 2016 η Επιτροπή έλαβε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο πιλοτική επιχορήγηση για την εκπόνηση μελέτης με τίτλο *Study on the benefits and drawbacks of remote voting* (Μελέτη σχετικά με τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της εξ αποστάσεως ψηφοφορίας), η οποία περιλαμβάνει εμπειριστατωμένη έρευνα για την αποκτηθείσα σε εθνικό επίπεδο πείρα σχετικά με την ηλεκτρονική ψηφοφορία και άλλα εργαλεία εξ αποστάσεως ψηφοφορίας.

²² Το ζήτημα αυτό θα το πραγματεύεται επίσης και η *Έκθεση του 2020 για την ιθαγένεια της ΕΕ*.

²³ Στα συμπεράσματα του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2020, σχετικά με τις προτεραιότητες της ΕΕ για τη συνεργασία με το Συμβούλιο της Ευρώπης την περίοδο 2020-2022, η δημοκρατία αναγνωρίζεται ως ένας από τους τρεις πυλώνες προτεραιότητας στον τομέα της συνεργασίας.

²⁴ Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ) — Υπηρεσία για τους Δημοκρατικούς Θεσμούς και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα: <https://www.osce.org/odihr>.

που περιγράφονται στο παρόν σχέδιο.

- Ενίσχυση της συνεργασίας όσον αφορά την ισότιμη μεταχείριση και την ισόρροπη κάλυψη από τα μέσα ενημέρωσης κατά τη διάρκεια των εκλογών
- Κατάρτιση συλλογής πρακτικών για την ηλεκτρονική ψηφοφορία
- Διευκόλυνση της συνεργασίας μεταξύ των δικτύων της ΕΕ και των χωρών εταίρων και των διεθνών οργανισμών με σκοπό την ανάπτυξη ικανοτήτων και την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών για την αντιμετώπιση εκλογικών απειλών και την προώθηση υψηλών διεθνών προτύπων στη χρήση των νέων τεχνολογιών
- Ενίσχυση της ικανότητας των αποστολών εκλογικών παρατηρητών της ΕΕ σε τρίτες χώρες να παρακολουθούν και να αξιολογούν τις διαδικτυακές προεκλογικές εκστρατείες και να δίνουν συνέχεια στις συστάσεις τους

2.4 Προώθηση της συμμετοχής στις δημοκρατικές διαδικασίες και της ενεργού συμμετοχής και πέρα από τις εκλογές

Οι προσπάθειες για τη στήριξη μιας δυναμικής κοινωνίας των πολιτών, καθώς και για την προαγωγή και την ενίσχυση της δημοκρατικής συμμετοχής, θα τεθούν στο επίκεντρο των εργασιών της Επιτροπής σε πολλούς τομείς, οι οποίοι εκτείνονται από την ιθαγένεια της ΕΕ, την ισότητα και την απαγόρευση των διακρίσεων, τη νεολαία, την εκπαίδευση, τον πολιτισμό και τις πολιτικές έρευνες έως τη χρήση των κονδυλίων της ΕΕ τόσο εντός της Ένωσης όσο και στις χώρες γειτονίας της.

Πολλά κράτη μέλη έχουν υιοθετήσει νέα μέτρα όσον αφορά τη συμμετοχική και διαβουλευτική δημοκρατία, με εξασφάλιση της συμμετοχής των πολιτών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και την ενίσχυση της θέσης τους σε θέματα δημοσίου ενδιαφέροντος²⁵. Η βελτίωση της διαφάνειας και η εξασφάλιση της συμμετοχής των πολιτών στις διαδικασίες χάραξης πολιτικής και λήψης αποφάσεων προάγουν τη δημοκρατική νομιμότητα και την εμπιστοσύνη. Οι πρωτοβουλίες στον τομέα αυτόν είναι στενά συνδεδεμένες και συμπληρωματικές προς το έργο για την προώθηση των δικαιωμάτων που απορρέουν από την ιθαγένεια της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων των εκλογικών δικαιωμάτων και της χωρίς αποκλεισμούς δημοκρατικής συμμετοχής, που θα αναλυθούν λεπτομερώς στην έκθεση της Επιτροπής του 2020 για την ιθαγένεια της ΕΕ.

Η Επιτροπή θα συνεχίσει να προωθεί τη **συμμετοχική και διαβουλευτική δημοκρατία**, με βάση παραδείγματα όπως το σύμφωνο για το κλίμα, τα επικείμενα έργα στο πλαίσιο της Πράσινης Συμφωνίας «Ορίζων 2020» και των Ευρωπαϊκών Πρωτοβουλιών Πολιτών²⁶, καθώς και τη συμμετοχή των πολιτών στη διαμόρφωση των πολιτικών της ΕΕ και της

²⁵ Π.χ. η πρόσφατη *Convention citoyenne sur le climat* (Συνέλευση των πολιτών για το κλίμα) στη Γαλλία κατέδειξε τη σημασία της συμπερίληψης και της ενίσχυσης της θέσης των πολιτών κατά την αντιμετώπιση ενός σύνθετου προβλήματος, όπως η μείωση των ανθρακούχων εκπομπών. Στην Ιρλανδία, συνειδήσεις των πολιτών έχουν τροφοδοτήσει τεκμηριωμένες αποφάσεις σχετικά με ιδιαίτερος διχαστικά κοινωνικά ζητήματα, όπως η άμβλωση. Άλλες θεσμοθετημένες διαδικασίες περιλαμβάνουν συμβούλια των πολιτών σε περιοχές της Αυστρίας (Vorarlberg) και του Βελγίου [Κοινοβούλιο της Γερμανόφωνης Κοινότητας του Βελγίου] (2019), *Was passiert beim Bürgerdialog?*. Βλ. επίσης ΟΟΣΑ (2020), *Innovative citizen participation and new democratic institutions: catching the deliberative wave* (Εκδόσεις ΟΟΣΑ, Παρίσι).

²⁶ <https://europa.eu/citizens-initiative/el>.

ισχύουσας νομοθεσίας²⁷. Στην ετήσια έκθεση για το κράτος δικαίου²⁸ που εκδίδει η Επιτροπή αξιολογείται επίσης ο συμμετοχικός χαρακτήρας της νομοθετικής διαδικασίας και η εξασφάλιση της συμμετοχής της κοινωνίας των πολιτών. Η Διάσκεψη για το μέλλον της Ευρώπης, μια πανευρωπαϊκή άσκηση συμμετοχικής και διαβουλευτικής δημοκρατίας, έχει ως στόχο να δοθεί η δυνατότητα σε πολίτες από ολόκληρη την ΕΕ να υποβάλουν προτάσεις για τη διαμόρφωση των μελλοντικών πολιτικών της ΕΕ. Η Διάσκεψη θα λειτουργήσει καταλυτικά για τη δημιουργία νέων μορφών δημόσιας συμμετοχής σε ευρωπαϊκό, εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Επιπλέον, η νέα γενιά διαλόγων με τους πολίτες θα προωθήσει επίσης καινοτόμες μορφές συμμετοχής και διαβούλευσης των πολιτών, μεταξύ άλλων και σε διακρατικό επίπεδο.

Η Επιτροπή ενθαρρύνει τα κράτη μέλη να αξιοποιήσουν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τα σχετικά διαρθρωτικά και επενδυτικά ταμεία της ΕΕ για τη στήριξη και την ενίσχυση των ικανοτήτων της κοινωνίας των πολιτών τόσο σε εθνικό όσο και σε τοπικό επίπεδο και να εξασφαλίσουν τη συμμετοχή των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών στην εταιρική σχέση με τα διάφορα επίπεδα της δημόσιας διοίκησης, μεταξύ άλλων με την οικοδόμηση μιας **υποδομής για τη διαβουλευτική δημοκρατία**. Με τον τρόπο αυτόν θα καταστεί δυνατή η καλύτερη συμμετοχή των πολιτών και η συμμετοχή του κοινού στη διαμόρφωση των προτεραιοτήτων, μεταξύ άλλων και για την πρωτοβουλία NextGenerationEU σε κάθε κράτος μέλος. Τα εργαλεία που αναπτύχθηκαν για τη στήριξη της Διάσκεψης για το μέλλον της Ευρώπης, όπως η πολύγλωσση ψηφιακή πλατφόρμα της, θα παρέχουν στους πολίτες και τους ενδιαφερόμενους φορείς τη δυνατότητα να υποβάλλουν προτάσεις και να οργανώνουν συζητήσεις και μετά τη λήξη ισχύος αυτής καθουτής της Διάσκεψης.

Η διαβουλευτική δημοκρατία θα υποστηριχθεί επίσης στο πλαίσιο του προγράμματος «Ορίζων 2020» και του διάδοχου προγράμματός του «Ορίζων Ευρώπη», μέσω της έρευνας, της καινοτομίας και της μεταφοράς γνώσεων σχετικά με τον τρόπο λειτουργίας της στην πράξη, τις προκλήσεις τις οποίες αντιμετωπίζει και τις επιπτώσεις που ενδέχεται να έχει²⁹. Επιπλέον, η Επιτροπή θα συνεχίσει να στηρίζει την έρευνα ώστε να γίνει καλύτερα αντιληπτή η δυσανεμία των πολιτών όσον αφορά τη δημοκρατία, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο μπορεί αυτή να αντιμετωπιστεί μέσω της δημοκρατικής καινοτομίας, καθώς και μέσω πρωτοβουλιών για τη συμμετοχή των πολιτών και τη διαβουλευτική δημοκρατία. Το νέο πρόγραμμα «Δημιουργική Ευρώπη» θα προσφέρει στους παράγοντες του κλάδου του πολιτισμού και της δημιουργίας νέες ευκαιρίες για την εκπόνηση εργασιών σχετικών με τη δημοκρατία και τη συμμετοχή των πολιτών. Η Επιτροπή θα συνεχίσει επίσης να προάγει και να υπερασπίζεται την ελευθερία των καλλιτεχνών να δημιουργούν χωρίς λογοκρισία ή εκφοβισμό.

Η Επιτροπή θα διασφαλίσει επίσης την **ενσωμάτωση της διάστασης της ισότητας** στις δράσεις που αναλαμβάνονται σε όλα τα επίπεδα για την **προώθηση της πρόσβασης στη**

²⁷ <https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say>.

²⁸ https://ec.europa.eu/info/publications/2020-rule-law-report-communication-and-country-chapters_el.

²⁹ Στους κύριους στρατηγικούς προσανατολισμούς του προγράμματος περιλαμβάνεται η δημιουργία μιας «πιο ανθεκτικής και δημοκρατικής ευρωπαϊκής κοινωνίας με λιγότερους αποκλεισμούς». Τα έργα από τις τελευταίες προσκλήσεις υποβολής προτάσεων του προγράμματος «Ορίζων 2020» θα επικεντρώνονται, μεταξύ άλλων, στον εκδημοκρατισμό της εδαφικής συνοχής (πειραματισμοί όσον αφορά τη διαβουλευτική συμμετοχή των πολιτών και τη συμμετοχική κατάρτιση προϋπολογισμού στο πλαίσιο των περιφερειακών και αστικών πολιτικών της ΕΕ) και των πόλεων ως πεδίων πολιτικής καινοτομίας για την ενίσχυση της διαβουλευτικής και συμμετοχικής δημοκρατίας.

δημοκρατική συμμετοχή, σύμφωνα επίσης με τις αρχές του ευρωπαϊκού πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων. Οι δράσεις αυτές συνεπάγονται συμμετοχικότητα και ισότητα στη δημοκρατική συμμετοχή, την ισόρροπη εκπροσώπηση των φύλων στην πολιτική και στη διαδικασία λήψης αποφάσεων³⁰, καθώς και λήψη προδραστικών μέτρων για την αντιμετώπιση αντιδημοκρατικών επιθέσεων και της ρητορικής μίσους που επιδιώκουν να αποθαρρύνουν τις γυναίκες³¹, τα άτομα ΛΟΑΤΚΙ και τις μειονοτικές ομάδες από την ανάπτυξη πολιτικής δράσης. Ιδιαίτερη προσοχή θα δοθεί στους μειονεκτούντες νέους, στα άτομα με καταγωγή από φυλετικές ή εθνοτικές μειονότητες³², στα άτομα με αναπηρία³³, στα άτομα ή στις ομάδες με χαμηλότερα επίπεδα ψηφιακού γραμματισμού και ψηφιακής συμμετοχής (π.χ. νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος χωρίς εύκολη πρόσβαση στο διαδίκτυο ή ηλικιωμένοι).

Η προώθηση της ενεργού συμμετοχής των πολιτών στα κοινά μεταξύ των νέων αποτελεί σημαντικό χαρακτηριστικό της στρατηγικής της ΕΕ για τους νέους (2019-2027)³⁴. Ο διάλογος της ΕΕ για τη νεολαία θα ενισχυθεί με δραστηριότητες για τη συμμετοχή των νέων στο πλαίσιο του προγράμματος Erasmus+ και της Ευρωπαϊκής Δικτυακής Πύλης της Νεολαίας. Το νέο πρόγραμμα του Ευρωπαϊκού Σώματος Αλληλεγγύης θα προσφέρει ευρύ φάσμα ευκαιριών για τη συμμετοχή των πολιτών με τη στήριξη κοινοτήτων που χρήζουν βοήθειας στην ΕΕ και αλλού. Το πρόγραμμα «Δικαιώματα και αξίες» θα χρηματοδοτήσει προγράμματα σπουδών που προάγουν τη συμμετοχή των νέων στα κοινά, καθώς και την πολιτική και δημοκρατική συμμετοχή τους με σκοπό τη στήριξη των προσπαθειών των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών να ενθαρρύνουν και να διευκολύνουν την ενεργό συμμετοχή. Στο εξωτερικό, το πρόγραμμα εκπαίδευσης σε θέματα ανάπτυξης και ευαισθητοποίησης συμβάλλει στην εξασφάλιση της ενεργού συμμετοχής των νέων στην αντιμετώπιση των παγκόσμιων προκλήσεων και στην ευαισθητοποίησή τους σχετικά με οικουμενικές αξίες.

Θα καταβληθούν περαιτέρω προσπάθειες για την καταπολέμηση της **ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο**, η οποία μπορεί να αποτρέπει τους πολίτες από την έκφραση των απόψεών τους και από τη συμμετοχή τους σε διαδικτυακές συζητήσεις. Το 2021 η Επιτροπή θα προτείνει μια πρωτοβουλία για την **επέκταση του καταλόγου ποινικών αδικημάτων της ΕΕ** βάσει του άρθρου 83 παράγραφος 1 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης ώστε να καλύπτει τα εγκλήματα μίσους και τη ρητορική μίσους, συμπεριλαμβανομένης της

³⁰ Η στρατηγική για την ισότητα των φύλων 2020-2025 [COM(2020) 152] περιλαμβάνει μέτρα για την ενίσχυση της συμμετοχής των γυναικών στη διαδικασία λήψης πολιτικών αποφάσεων. Υπογραμμίζει δε τη σημασία που έχει η προώθηση της συμμετοχής των γυναικών ως ψηφοφόρων και υποψηφίων στις εκλογές για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο του 2024. Τα ευρωπαϊκά πολιτικά κόμματα που ζητούν χρηματοδότηση από την ΕΕ καλούνται να εγγυώνται τη διαφάνεια όσον αφορά την ισόρροπη εκπροσώπηση των φύλων στη σύνθεση των μελών τους.

³¹ [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604979/IPOL_STU\(2018\)604979_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/604979/IPOL_STU(2018)604979_EN.pdf).

³² Στο σχέδιο δράσης της ΕΕ για την καταπολέμηση του ρατσισμού 2020-2025 [COM(2020) 565] υπογραμμίζεται ότι υπάρχουν εμπόδια όσον αφορά τη δημοκρατική συμμετοχή και την εκπροσώπηση ομάδων ευπαθών στην περιθωριοποίηση, όπως είναι τα άτομα με καταγωγή από φυλετικές ή εθνοτικές μειονότητες.

³³ Σύμφωνα με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, της οποίας η ΕΕ και όλα τα κράτη μέλη της είναι συμβαλλόμενα μέρη, και ιδίως το άρθρο 29 σχετικά με τη συμμετοχή στον πολιτικό και δημόσιο βίο.

³⁴ Ο διάλογος της ΕΕ για τη νεολαία αριθμεί περισσότερους από 50 000 νέους σε καθέναν από τους κύκλους 18μηνης διάρκειας που περιλαμβάνει και αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες ενιαίες συμμετοχικές διαδικασίες για τους πολίτες της ΕΕ: https://ec.europa.eu/youth/policy/youth-strategy/youthgoals_en.

ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο. Επιπλέον, θα συνεχιστούν οι εργασίες στο πλαίσιο του Κώδικα δεοντολογίας σχετικά με την καταπολέμηση της παράνομης ρητορικής μίσους³⁵. Οι προσπάθειες αυτές θα συμβάλουν επίσης στην ενίσχυση της ασφάλειας για τους δημοσιογράφους (βλ. σημείο 3.1). Η αντιμετώπιση του παράνομου διαδικτυακού περιεχομένου με παράλληλη προώθηση της ελευθερίας της έκφρασης είναι ένας από τους βασικούς στόχους του νόμου για τις ψηφιακές υπηρεσίες.

Δράσεις:

- *Ενθάρρυνση της χρήσης των διαρθρωτικών ταμείων της ΕΕ για τη χρηματοδότηση της κοινωνίας των πολιτών και για την ανάπτυξη ικανοτήτων και θεσμικής/διοικητικής υποδομής για τη διαβουλευτική συμμετοχή των πολιτών στα κοινά και την πολιτική συμμετοχή*
- *Χρήση των ενωσιακών κονδυλίων και ευκαιριών στο πλαίσιο της στρατηγικής της ΕΕ για τους νέους, της αγωγής του πολίτη, του προγράμματος «Δημιουργική Ευρώπη» και της ατζέντας των ίσων ευκαιριών για την προώθηση της πρόσβασης στη δημοκρατική συμμετοχή και της εμπιστοσύνης στη δημοκρατία*
- *Καταπολέμηση της ρητορικής μίσους και προώθηση του σεβασμού στον δημόσιο διάλογο μέσω της επέκτασης του καταλόγου ποινικών αδικημάτων της ΕΕ ώστε να συμπεριληφθούν τα εγκλήματα μίσους και η ρητορική μίσους*

3 ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΟΛΥΦΩΝΙΑΣ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

Η ελευθερία και η πολυφωνία των μέσων ενημέρωσης είναι καίριας σημασίας για τη δημοκρατία μας και κατοχυρώνονται στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων. Τα ελεύθερα και πολυφωνικά μέσα ενημέρωσης αποτελούν βασικό παράγοντα για τη λογοδοσία της εξουσίας και την εξασφάλιση της δυνατότητας των πολιτών να λαμβάνουν τεκμηριωμένες αποφάσεις. Παρέχοντας στο κοινό αξιόπιστες πληροφορίες, τα ανεξάρτητα μέσα ενημέρωσης διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην καταπολέμηση της παραπληροφόρησης και της χειραγώγησης του δημοκρατικού διαλόγου.

Οι επιθέσεις, οι πράξεις κατάχρησης των νόμων περί συκοφαντικής δυσφήμισης και άλλες μορφές εκφοβισμού και άσκησης πιέσεων είναι επιζήμιες για το περιβάλλον στο οποίο εργάζονται οι δημοσιογράφοι³⁶. Ο τομέας των μέσων ενημέρωσης αντιμετωπίζει επίσης τις προκλήσεις του ψηφιακού μετασχηματισμού και του ρόλου των πλατφορμών ως ρυθμιστών της επιγραμμικής ειδησεογραφίας. Η πανδημία COVID-19 έχει επιδεινώσει τις τάσεις αυτές

³⁵ https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/eu-code-conduct-counter-illegal-hate-speech-online_en.

³⁶ Ευρωπαϊκό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο, Έκθεση του Παρατηρητηρίου για την Πολυφωνία στα Μέσα Ενημέρωσης (2020). Το Παρατηρητήριο για την Πολυφωνία στα Μέσα Ενημέρωσης, το οποίο συγχρηματοδοτείται από την ΕΕ, παρέχει ολοκληρωμένη αξιολόγηση του τοπίου της πολυφωνίας των μέσων ενημέρωσης σε ολόκληρη την Ευρώπη: <https://cmpf.eui.eu/mpm2020-results/>.

Το γεγονός αυτό έχει προκαλέσει σημαντικές απώλειες διαφημιστικών εσόδων, πλήττοντας ειδικότερα τα μικρά και τοπικά μέσα ενημέρωσης³⁷.

Έχουν καταγραφεί νέες παραβιάσεις της ελευθερίας των μέσων ενημέρωσης³⁸, ορισμένες φορές δε στο όνομα της καταπολέμησης της παραπληροφόρησης στο διαδίκτυο. Το 2020 περίπου 90 χώρες σε ολόκληρο τον κόσμο, συμπεριλαμβανομένων ορισμένων χωρών της ΕΕ και γειτονικών χωρών, επέβαλαν περιορισμούς στις ελευθερίες των μέσων ενημέρωσης λόγω της νόσου COVID-19³⁹.

Διαπιστώνεται σαφής ανάγκη, αφενός, βελτίωσης της διαδικτυακής και σωματικής ασφάλειας των δημοσιογράφων και, αφετέρου, παροχής εργαλείων κατά των καταχρηστικών πρακτικών προσφυγής στη δικαιοσύνη τόσο στους δημοσιογράφους όσο και σε άλλους παράγοντες που συμμετέχουν στην προστασία του δημοσίου συμφέροντος. Η βελτίωση της δημοσιοποίησης πληροφοριών σχετικά με τα πρόσωπα που κατέχουν ή ελέγχουν τα μέσα ενημέρωσης, καθώς και η διαφανής και δίκαιη κατανομή της κρατικής διαφήμισης, μπορούν να συμβάλουν επίσης στην προστασία της πολυφωνίας των μέσων ενημέρωσης.

Παράλληλα με το παρόν ευρωπαϊκό σχέδιο δράσης για τη δημοκρατία, το σχέδιο δράσης για τα μέσα επικοινωνίας και τον οπτικοακουστικό τομέα⁴⁰ θα έχει ως αντικείμενο την οικονομική βιωσιμότητα του τομέα των μέσων ενημέρωσης, θα συμβάλει στην ανάκαμψη του κλάδου των μέσων ενημέρωσης και στην πλήρη αξιοποίηση της ευκαιρίας που προσφέρει ο ψηφιακός μετασχηματισμός, θα στηρίζει δε περαιτέρω την πολυφωνία των μέσων ενημέρωσης. Τα σχέδια αυτά διαμορφώνουν μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για τον τομέα των μέσων ενημέρωσης και βασίζονται στις εργασίες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου⁴¹. Το ευρωπαϊκό σχέδιο δράσης για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία παρέχει επίσης σαφή καθοδήγηση όσον αφορά τις εξωτερικές δράσεις για την υποστήριξη των ελεύθερων και πολυφωνικών μέσων ενημέρωσης σε ολόκληρο τον κόσμο, ιδίως δε για την υποστήριξη της ασφάλειας και της προστασίας των δημοσιογράφων.

3.1 Ασφάλεια των δημοσιογράφων

Η έκθεση του 2020 για το κράτος δικαίου⁴² κατέδειξε ότι οι απειλές και οι επιθέσεις, τόσο σωματικής βίας όσο και διαδικτυακές, κατά δημοσιογράφων παρουσιάζουν ανοδική τάση σε αρκετά κράτη μέλη. Οι εκστρατείες δυσφήμισης είναι συχνές, ενώ συνολικά ο εκφοβισμός και οι παρεμβάσεις με πολιτικά κίνητρα αποτελούν πλέον κοινό τόπο. Κατά τα τελευταία έτη η Ευρώπη έχει γίνει μάρτυρας βίαιων επιθέσεων κατά των ελεύθερων μέσων ενημέρωσης, με δολοφονίες δημοσιογράφων, μεταξύ άλλων της Daphne Caruana Galizia στη Μάλτα και του Jan Kuciak και της μνηστής του Martina Kušnírová στη Σλοβακία. Ένα κοινό χαρακτηριστικό των φόνων αυτών ήταν ότι είχαν προηγηθεί απειλές σωματικής βίας

³⁷ Κατά τη διάρκεια ισχύος των μέτρων γενικής απαγόρευσης της κυκλοφορίας το 2ο τρίμηνο του 2020, τα διαφημιστικά έσοδα μειώθηκαν μεταξύ 30 % και 80 % στον τομέα των ειδησεογραφικών εκδόσεων και 20 % στον τηλεοπτικό τομέα. Βλ. COM(2020) 784.

³⁸ <https://ipi.media/wpfd-2020-covid-19-accelerating-a-global-decline-in-media-freedom/>.

³⁹ <https://rsf.org/en/news/nearly-half-un-member-countries-have-obstructed-coronavirus-coverage>.

⁴⁰ COM(2020) 784.

⁴¹ Ειδικότερα, στην πρόσφατη έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με την ενίσχυση της ελευθερίας των μέσων ενημέρωσης και στα συμπεράσματα του Συμβουλίου σχετικά με τη διαφύλαξη ενός συστήματος ελεύθερων και πολυφωνικών μέσων ενημέρωσης.

⁴² COM(2020) 580 final.

και νομικές απειλές εναντίον των θυμάτων. Αυξάνονται διαρκώς οι δημοσιογράφοι που αποτελούν στόχο απειλών, και μάλιστα ολοένα και συχνότερα μέσω του διαδικτύου. Οι δημοσιογράφοι αποτελούν στόχο παρενόχλησης, ρητορικής μίσους και εκστρατειών δυσφήμισης, οι οποίες μάλιστα υποκινούνται κατά καιρούς από πολιτικούς παράγοντες, τόσο εντός όσο και εκτός της Ευρώπης⁴³. Στο στόχαστρο δε τίθενται ιδιαίτερα γυναίκες δημοσιογράφοι. Στην έκθεση του 2020 για το κράτος δικαίου επισημάνθηκε ότι οι πιέσεις αυτού του είδους έχουν «αποτρεπτικό αποτέλεσμα» για τους δημοσιογράφους. Η κατάσταση αυτή μπορεί να οδηγήσει σε αυτολογοκρισία και να συρρικνώσει τον χώρο για τη διεξαγωγή δημόσιου διαλόγου σχετικά με σημαντικά ζητήματα.

Τον Απρίλιο του 2016 η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, αναγνωρίζοντας τις επιζήμιες επιπτώσεις που έχουν οι απειλές κατά δημοσιογράφων στη λειτουργία της δημοκρατικής κοινωνίας, εξέδωσε σύσταση σχετικά με την προστασία της δημοσιογραφίας και την ασφάλεια των δημοσιογράφων και άλλων παραγόντων των μέσων ενημέρωσης⁴⁴. Το Συμβούλιο της Ευρώπης δημιούργησε επίσης μια ειδική πλατφόρμα για την προώθηση της προστασίας της δημοσιογραφίας και της ασφάλειας των δημοσιογράφων⁴⁵ προκειμένου να παρακολουθεί τις καταχωρίσεις. Οι δημόσιες αρχές έχουν καθήκον να προστατεύουν την ελευθερία της έκφρασης και την ασφάλεια των δημοσιογράφων με την παροχή ευνοϊκού νομικού περιβάλλοντος, τη σοβαρή αντιμετώπιση των εγκληματικών απειλών κατά δημοσιογράφων, καθώς και με την άσκηση δυναμικών διώξεων κατά επιθέσεων. Ωστόσο, η ασφάλεια των δημοσιογράφων εξακολουθεί να επιδεινώνεται, αφού στην πλατφόρμα καταγράφεται διαρκώς αυξανόμενος αριθμός καταχωρίσεων⁴⁶, ενώ πρέπει να βελτιωθεί και η εφαρμογή της σύστασης⁴⁷.

Παρότι η κατάσταση είναι ανησυχητική, σε διάφορα κράτη μέλη έχουν αναπτυχθεί ορισμένες **ορθές πρακτικές**⁴⁸. Οι πρακτικές αυτές περιλαμβάνουν διασυνοριακές

⁴³ Βλ. Ευρωπαϊκό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο, *Έκθεση του Παρατηρητηρίου για την Πολυφωνία στα Μέσα Ενημέρωσης (2020)*. Το παρατηρητήριο για την πολυφωνία στα μέσα ενημέρωσης, το οποίο συγχρηματοδοτείται από την ΕΕ, παρέχει ολοκληρωμένη αξιολόγηση του τοπίου της πολυφωνίας των μέσων ενημέρωσης σε ολόκληρη την Ευρώπη: <https://cmpf.eui.eu/mpm2020-results/>.

⁴⁴ CM/Rec(2016) 4. Το εν λόγω έγγραφο συνοδεύτηκε από κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με την πρόληψη, την προστασία, τη δίωξη και την προώθηση της ενημέρωσης, της εκπαίδευσης και της ευαισθητοποίησης, με σκοπό την ενίσχυση της ασφάλειας των δημοσιογράφων.

⁴⁵ Η πλατφόρμα διευκολύνει τη συλλογή, επεξεργασία και διάδοση πληροφοριών σχετικά με σοβαρές ανησυχίες όσον αφορά την ελευθερία των μέσων ενημέρωσης και την ασφάλεια των δημοσιογράφων στα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, όπως κατοχυρώνονται στο άρθρο 10 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Στόχος είναι η βελτίωση της προστασίας των δημοσιογράφων, ανάληψη δράσης για την αντιμετώπιση των απειλών και της βίας κατά των επαγγελματιών των μέσων ενημέρωσης, καθώς και της ικανότητας έγκαιρης προειδοποίησης και αντίδρασης του Συμβουλίου της Ευρώπης.

⁴⁶ Κατά την περίοδο 2015-2019 κατέγραψε συνολικά 652 καταχωρίσεις, το 78 % των οποίων παραμένουν ανεπίλυτες. Μόνο κατά την περίοδο μεταξύ Μαρτίου και Ιουνίου του 2020 καταγράφηκαν συνολικά 126 καταχωρίσεις σε ολόκληρη την Ευρώπη. Βλ. Συμβούλιο της Ευρώπης (2020), *Annual report by the partner organisations to the Council of Europe Platform to Promote the Protection of Journalism and Safety of Journalists*.

⁴⁷ <https://rm.coe.int/safety-implementation-guide-en-16-june-2020/16809ebc7c>.

⁴⁸ Τα στοιχεία τεκμηριώνονται από την έκθεση του 2020 για το κράτος δικαίου. Στο Βέλγιο, για παράδειγμα, η Φλαμανδική Ένωση Δημοσιογράφων δημιούργησε ειδική ανοικτή τηλεφωνική γραμμή για την αναφορά επιθέσεων κατά δημοσιογράφων. Στην Ιταλία, δημιουργήθηκε συντονιστικό κέντρο που ασχολείται με ενέργειες κατά δημοσιογράφων. Στις Κάτω Χώρες το πρωτόκολλο *PersVeilig*, που αποσκοπεί στη μείωση των απειλών, της βίας και των επιθέσεων κατά δημοσιογράφων έχει συναφθεί μεταξύ της εισαγγελίας, της αστυνομίας, της Ένωσης Αρχισυντακτών και της Ένωσης Δημοσιογράφων. Η Σουηδία δημιούργησε

πρωτοβουλίες, όπως, π.χ., ο αστυνομικός κώδικας για την ελευθερία του Τύπου, ο οποίος αποτελεί πρωτοβουλία των οργανώσεων για την ελευθερία των μέσων ενημέρωσης με στόχο την προώθηση του διαλόγου μεταξύ των αστυνομικών δυνάμεων και των παραγόντων των μέσων ενημέρωσης⁴⁹. Η Επιτροπή δεσμεύεται να διευκολύνει την ανταλλαγή και τη διάδοση βέλτιστων πρακτικών προκειμένου να ενθαρρύνει τη δημιουργία ενός ασφαλούς χώρου για τους δημοσιογράφους σε ολόκληρη την ΕΕ.

Η Επιτροπή θα οργανώσει **διαρθρωμένο διάλογο**, με τη συμμετοχή των κρατών μελών και των ρυθμιστικών αρχών των μέσων ενημέρωσης, εκπροσώπων των δημοσιογράφων, φορέων αυτορρύθμισης (συμβούλια μέσων ενημέρωσης/Τύπου) και της κοινωνίας των πολιτών, αξιοποιώντας την εμπειρογνώσια του Συμβουλίου της Ευρώπης, του ΟΑΣΕ και της UNESCO⁵⁰. Ο διάλογος αυτός θα διεξαχθεί στο πλαίσιο του **ευρωπαϊκού φόρουμ ειδησεογραφικών μέσων ενημέρωσης** το οποίο θα δημιουργήσει η Επιτροπή με στόχο την ενίσχυση της συνεργασίας με τα ενδιαφερόμενα μέρη σε θέματα σχετικά με τα μέσα ενημέρωσης⁵¹. Η συμμετοχή των δικαστικών και διοικητικών αρχών, καθώς και των αρχών επιβολής του νόμου των κρατών μελών, είναι καίριας σημασίας για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των απειλών κατά δημοσιογράφων και τη μείωση της ατιμωρησίας των δραστών.

Το 2021 η Επιτροπή θα προτείνει **σύσταση σχετικά με την ασφάλεια των δημοσιογράφων**. Στόχος της θα είναι η περαιτέρω αντιμετώπιση ζητημάτων ασφάλειας, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που επισημαίνονται στην έκθεση του 2020 για το κράτος δικαίου, η διασφάλιση της καλύτερης εφαρμογής από τα κράτη μέλη των προτύπων που αναφέρονται στη σύσταση του Συμβουλίου της Ευρώπης, καθώς και η απόδοση ιδιαίτερης προσοχής στις απειλές κατά γυναικών δημοσιογράφων.

Η εξασφάλιση **σταθερής χρηματοδότησης**⁵² είναι επίσης ζωτικής σημασίας για τη διασφάλιση της στήριξης των δημοσιογράφων. Για παράδειγμα, το πιλοτικό έργο «Media Freedom Rapid Response»⁵³ επικεντρώνεται στην ανάπτυξη συντονισμένων δράσεων ταχείας αντίδρασης σε παραβιάσεις της ελευθερίας του Τύπου και των μέσων ενημέρωσης, συμπεριλαμβανομένων της παροχής νομικής συνδρομής και πρακτικής στήριξης (π.χ. καταφύγια) σε δημοσιογράφους που χρήζουν βοήθειας στα κράτη μέλη και τις υπονήφειες για ένταξη χώρες.

Η ΕΕ προάγει και στηρίζει ενεργά την ασφάλεια των δημοσιογράφων στις **εξωτερικές δράσεις** και τις πολιτικές της⁵⁴. Θα εξακολουθήσει να παρακολουθεί και να ενισχύει το

εθνικά σημεία επαφής και διέθεσε πόρους για τη στήριξη των δημοσιογράφων και την καλύτερη διερεύνηση των εγκλημάτων μίσους.

⁴⁹ Αστυνομικός κώδικας για την ελευθερία του Τύπου, Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ελευθερία του Τύπου και των Μέσων Ενημέρωσης (ECPMF).

⁵⁰ Εκπαιδευτική, Επιστημονική και Επιμορφωτική Οργάνωση των Ηνωμένων Εθνών.

⁵¹ COM(2020) 784.

⁵² Πρόκειται για βασικούς στόχους στο πλαίσιο του προτεινόμενου προγράμματος «Δημιουργική Ευρώπη» (2021-2027), στο οποίο προβλέπεται για πρώτη φορά η διάθεση κονδυλίων για την προώθηση της πολυφωνίας των μέσων ενημέρωσης.

⁵³ <https://www.mfir.eu/>

⁵⁴ Σύμφωνα με τις *κατευθυντήριες γραμμές της ΕΕ στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων για την ελευθερία της έκφρασης εντός και εκτός διαδικτύου που εκδόθηκαν το 2014*: βλ. *Σχέδιο δράσης της ΕΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία 2020-2024*, [JOIN(2020) 5 final της 25.3.2020].

περιβάλλον των μέσων ενημέρωσης εκτός της ΕΕ, δίνοντας έμφαση στην προώθηση της πολυφωνίας των ανεξάρτητων μέσων ενημέρωσης και της ασφάλειας των δημοσιογράφων, και θα συνεχίσει να κάνει χρήση της δημόσιας διπλωματίας για την αντιμετώπιση των απειλών και των εμποδίων κατά των δημοσιογράφων. Ο μηχανισμός της ΕΕ για την προστασία των υπερασπιστών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων παρέχει οικονομική και νομική στήριξη, καθώς και τη δυνατότητα μετεγκατάστασης σε εκατοντάδες δημοσιογράφους κάθε χρόνο⁵⁵. Το έργο αυτό θα συνεχιστεί, όπως και η παροχή νομικής στήριξης σε δημοσιογράφους και φορείς ενημέρωσης, μέσω θεματικών και διμερών προγραμμάτων, ιδίως σε περιπτώσεις δικαστικής παρενόχλησης και καταχρηστικής χρήσης των νόμων περί ασφάλειας στον κυβερνοχώρο.

Δράσεις:

- *Σύσταση σχετικά με την ασφάλεια των δημοσιογράφων το 2021, λαμβανομένων υπόψη των νέων διαδικτυακών απειλών με τις οποίες βρίσκονται αντιμέτωπες ειδικότερα οι γυναίκες δημοσιογράφοι*
- *Διαρθρωμένος διάλογος, στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού φόρουμ ειδησεογραφικών μέσων ενημέρωσης, με τα κράτη μέλη, τα ενδιαφερόμενα μέρη και διεθνείς οργανισμούς για την κατάρτιση και την εφαρμογή της σύστασης*
- *Βιώσιμη χρηματοδότηση για έργα με εστίαση στην παροχή νομικής και πρακτικής συνδρομής σε δημοσιογράφους εντός και εκτός της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένης της κατάρτισης δημοσιογράφων σε θέματα ασφάλειας και κυβερνοασφάλειας, και της διπλωματικής στήριξης*

3.2 Καταπολέμηση της καταχρηστικής χρήσης των στρατηγικών μηνύσεων κατά δημόσιας συμμετοχής

Οι στρατηγικές μηνύσεις κατά δημόσιας συμμετοχής αποτελούν ειδική μορφή παρενόχλησης, η οποία χρησιμοποιείται ολοένα και περισσότερο κατά των δημοσιογράφων και άλλων φορέων που συμμετέχουν στην προστασία του δημόσιου συμφέροντος. Πρόκειται για αβάσιμες ή υπερβολικές μηνύσεις που κατατίθενται από κρατικά όργανα, εμπορικές επιχειρήσεις ή ισχυρά πρόσωπα κατά ασθενέστερων μερών, τα οποία ασκούν κριτική ή κοινοποιούν μηνύματα που είναι δυσάρεστα για τους αντιδίκους, και αφορούν θέματα δημόσιου συμφέροντος. Σκοπός τους είναι η λογοκρισία, ο εκφοβισμός και η φίμωση των επικριτών, επιβαρύνοντάς τους με το κόστος της υπεράσπισης ενώπιον της δικαιοσύνης έως ότου σταματήσουν να ασκούν κριτική ή αντιπολίτευση. Αν και οι παράγοντες της κοινωνίας των πολιτών μπορεί να είναι ευάλωτοι σε πρωτοβουλίες αυτού του είδους, οι δημοσιογράφοι είναι ιδιαίτερος εκτεθειμένοι στον κίνδυνο αυτόν λόγω της φύσης της εργασίας τους⁵⁶.

⁵⁵ Το 2019 έλαβαν απευθείας στήριξη 425 δημοσιογράφοι.

⁵⁶ Οι στρατηγικές μηνύσεις κατά δημόσιας συμμετοχής (SLAPP) στρέφονται συνήθως κατά μεμονωμένων δημοσιογράφων, ακτιβιστών, υπερασπιστών ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, που ενεργούν ως δημόσιοι ελεγκτές. Βλ. το έγγραφο πολιτικής που φέρει την υπογραφή 100 MKO με τίτλο *Ending gag lawsuits in Europe, protecting democracy and fundamental rights*: <https://www.ecpmf.eu/ending-gag-lawsuits-in-europe-protecting-democracy-and-fundamental-rights/>

Πρόσφατη μελέτη⁵⁷ καταδεικνύει ότι σε πολλά κράτη μέλη γίνεται ολοένα και μεγαλύτερη χρήση των στρατηγικών μηνύσεων κατά δημόσιας συμμετοχής, σε ένα περιβάλλον στο οποίο βαίνουν αυξανόμενες οι πράξεις εχθρότητας κατά δημοσιογράφων⁵⁸. Μολονότι οι περισσότερες από τις μηνύσεις αυτές καταλήγουν σε αθωωτικές αποφάσεις, εξακολουθούν να εγείρουν σοβαρές ανησυχίες, διότι μπορούν να διακόψουν το έργο των δημοσιογράφων και να πλήξουν την αξιοπιστία τους. Δεδομένης της ανισορροπίας μεταξύ ισχύος και πόρων, οι στρατηγικές μηνύσεις κατά δημόσιας συμμετοχής μπορούν να έχουν καταστροφικές επιπτώσεις στους οικονομικούς πόρους των θυμάτων και να προκαλέσουν «αποτρεπτικά αποτελέσματα», λειτουργώντας αποτρεπτικά ή εμποδίζοντάς τα να συνεχίσουν το έργο τους υπέρ του δημοσίου συμφέροντος. Οι στρατηγικές μηνύσεις κατά δημόσιας συμμετοχής χρησιμοποιούνται συχνά σε συνδυασμό με απειλές κατά της σωματικής ασφάλειας — όταν δολοφονήθηκε η Daphne Caruana Galizia, εκκρεμούσαν εναντίον της 47 μηνύσεις αυτού του είδους στη Μάλτα και στο εξωτερικό.

Οι στρατηγικές μηνύσεις κατά δημόσιας συμμετοχής βασίζονται στο εθνικό δίκαιο, αλλά μπορούν να γίνουν πιο σύνθετες και να απαιτήσουν υψηλότερο κόστος υπεράσπισης όταν ασκούνται σκοπίμως σε άλλη δικαιοδοσία ή όταν εκμεταλλεύονται τις διαφορές που υπάρχουν στο εθνικό δικονομικό και στο ιδιωτικό διεθνές δίκαιο. Οι στρατηγικές μηνύσεις κατά δημόσιας συμμετοχής έχουν συχνά διασυνοριακό χαρακτήρα. Το γεγονός ότι το διαδικτυακό περιεχόμενο μέσω ενημέρωσης είναι προσβάσιμο σε όλες τις δικαιοδοσίες μπορεί να ανοίξει τον δρόμο για αναζήτηση της ευνοϊκότερης δικαιοδοσίας και να παρεμποδίσει την αποτελεσματική πρόσβαση στη δικαιοσύνη και τη δικαστική συνεργασία.

Το 2021 η Επιτροπή θα παρουσιάσει **πρωτοβουλία για την προστασία των δημοσιογράφων και της κοινωνίας των πολιτών από στρατηγικές μηνύσεις κατά δημόσιας συμμετοχής**. Στο πλαίσιο της προετοιμασίας των εργασιών αυτών, η Επιτροπή εκπονεί επί του παρόντος διερευνητική μελέτη και θα συγκροτήσει ομάδα τεχνικής εστίασης για να συγκεντρώσει παρατηρήσεις και σχόλια σχετικά με το είδος της νομικής και οικονομικής συνδρομής ή στήριξης που θα μπορούσε να προβλεφθεί για τα θύματα των στρατηγικών μηνύσεων κατά δημόσιας συμμετοχής. Επιπλέον, θα συγκροτηθεί νέα ομάδα εμπειρογνομόνων, στην οποία θα συμμετέχουν ασκούντες νομικά επαγγέλματα, δημοσιογράφοι, πανεπιστημιακοί, μέλη της κοινωνίας των πολιτών και επαγγελματικές οργανώσεις, και σκοπός της οποίας θα είναι να φέρει σε επαφή τους εμπειρογνώμονες και να συμβάλει στην ανταλλαγή και τη διάδοση βέλτιστων πρακτικών σχετικά με την παροχή **νομικής στήριξης σε δημοσιογράφους και άλλους παράγοντες που έρχονται αντιμέτωποι με υποθέσεις στρατηγικών μηνύσεων κατά δημόσιας συμμετοχής**. Η παροχή εξειδικευμένης δικαστικής κατάρτισης αναμένεται επίσης να βοηθήσει τους δικαστικούς λειτουργούς ώστε να είναι σε θέση να εντοπίζουν τις καταχρηστικές πρακτικές προσφυγής στη δικαιοσύνη και να χρησιμοποιούν τα διαθέσιμα εργαλεία για την αντιμετώπισή τους⁵⁹. Θα εξεταστούν επίσης οι συναφείς διασυνοριακές πτυχές στο πλαίσιο

⁵⁷ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/ad-hoc-literature-review-analysis-key-elements-slapp_en.pdf

⁵⁸ Η πλατφόρμα του Συμβουλίου της Ευρώπης παρακολουθεί τις καταχωρίσεις που αφορούν τις SLAPP · βλ. *Hands off press freedom: attacks on media in Europe must not become a new normal*, ετήσια έκθεση των οργανισμών εταίρων της πλατφόρμας του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προώθηση της προστασίας της δημοσιογραφίας και της ασφάλειας των δημοσιογράφων (2020).

⁵⁹ Ανακοίνωση της Επιτροπής «Διασφάλιση της δικαιοσύνης στην ΕΕ — Στρατηγική για την ευρωπαϊκή δικαστική κατάρτιση 2021-2024», COM(2020) 713 final.

της επανεξέτασης των κανονισμών «Ρώμη II» και «Βρυξέλλες Ια», η οποία προγραμματίζεται για το 2022⁶⁰.

Δράσεις:

- Συγκρότηση ομάδας εμπειρογνομόνων για τις στρατηγικές μηνύσεις κατά δημόσιας συμμετοχής στις αρχές του 2021
- Παρουσίαση πρωτοβουλίας για την προστασία των δημοσιογράφων και της κοινωνίας των πολιτών από στρατηγικές μηνύσεις κατά δημόσιας συμμετοχής στο τέλος του 2021

3.3 Στενότερη συνεργασία για την ανάπτυξη και την εφαρμογή επαγγελματικών προτύπων

Η διαφάνεια και η συμμόρφωση με τους επαγγελματικούς κανόνες και τα επαγγελματικά πρότυπα είναι καίριας σημασίας για την εμπιστοσύνη του κοινού στα μέσα ενημέρωσης. Οι αυξανόμενες εμπορικές, και ενίοτε πολιτικές, πιέσεις επηρεάζουν την ανεξαρτησία των μέσων ενημέρωσης και την ικανότητα των δημοσιογράφων να τηρούν τους κανόνες δεοντολογίας και τα πρότυπα αριστείας.

Από το 2019 η Επιτροπή συγχρηματοδοτεί ένα πιλοτικό έργο σχετικά με τα συμβούλια μέσων ενημέρωσης στην ψηφιακή εποχή⁶¹, σκοπός του οποίου είναι η αναβάθμιση του προφίλ των φορέων αυτορρύθμισης των μέσων ενημέρωσης. Ως επόμενο βήμα, η Επιτροπή θα προωθήσει την ενισχυμένη συνεργασία μεταξύ των εθνικών συμβουλίων μέσων ενημέρωσης, άλλων φορέων αυτορρύθμισης των μέσων ενημέρωσης, ανεξάρτητων ρυθμιστικών αρχών των μέσων ενημέρωσης και δικτύων δημοσιογράφων. Στόχος της συνεργασίας αυτής θα είναι να προσδιοριστούν με μεγαλύτερη σαφήνεια οι υφιστάμενες προκλήσεις και να καταρτιστούν συστάσεις πολιτικής για την προώθηση δημοσιογραφικών προτύπων στην ΕΕ.

Ταυτόχρονα, η Επιτροπή θα εξακολουθήσει να στηρίζει τις πρωτοβουλίες αυτορρύθμισης οι οποίες προάγουν **επαγγελματικά πρότυπα**⁶², συμπεριλαμβανομένων των χαρτών συντακτικής ανεξαρτησίας, καθώς και τις συζητήσεις σχετικά με τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι δημοσιογράφοι. Ειδικότερα, θα παρασχεθεί ειδική προς τον σκοπό αυτόν στήριξη, υπό τη μορφή επιχορηγήσεων στο πλαίσιο του διατομεακού σκέλους του προγράμματος «Δημιουργική Ευρώπη», για συμπράξεις συνεργασίας των ειδησεογραφικών μέσων ενημέρωσης, οι οποίες θα περιλαμβάνουν την ανάπτυξη συντακτικών προτύπων, την κατάρτιση επαγγελματιών και την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών.

Δράσεις:

- Υποστήριξη της ενωσιακής συνεργασίας μεταξύ των εθνικών συμβουλίων μέσων

⁶⁰ Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 864/2007, της 11ης Ιουλίου 2007, για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές («Ρώμη II») (ΕΕ L 199 της 31.7.2007, σ. 40) και κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1215/2012, της 12ης Δεκεμβρίου 2012, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ L 351 της 20.12.2012, σ. 1).

⁶¹ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/pilot-project-media-councils-digital-age-0>

⁶² Τα πρότυπα αυτά περιλαμβάνουν την ανάπτυξη διαρθρωτικών και διαδικαστικών δεικτών αξιοπιστίας από τον τομέα των μέσων ενημέρωσης, με στόχο την προώθηση της συμμόρφωσης με τα επαγγελματικά πρότυπα και τους κανόνες δεοντολογίας. Για παράδειγμα, η Επιτροπή συγχρηματοδοτεί την υλοποίηση της πρωτοβουλίας «Journalism Trust Initiative», <https://jti-rsf.org/en>

ενημέρωσης, άλλων φορέων αυτορρύθμισης των μέσων ενημέρωσης, ανεξάρτητων ρυθμιστικών αρχών των μέσων ενημέρωσης και δικτύων δημοσιογράφων, καθώς και των πρωτοβουλιών που προάγουν δημοσιογραφικές συμπράξεις και δημοσιογραφικά πρότυπα

3.4 Πρόσθετα μέτρα για τη στήριξη της πολυφωνίας των μέσων ενημέρωσης

Η διαφάνεια του ιδιοκτησιακού καθεστώτος των μέσων ενημέρωσης είναι καίριας σημασίας για την αξιολόγηση της πολυφωνίας στις αγορές των μέσων ενημέρωσης. Το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει τονίσει με τη σειρά του τη σημασία της διαφάνειας προκειμένου το κοινό να είναι σε θέση να αξιολογεί τις πληροφορίες και τις απόψεις που μεταδίδουν τα μέσα ενημέρωσης⁶³. Από τη δημόσια διαβούλευση για το παρόν σχέδιο δράσης διαπιστώθηκε ευρεία υποστήριξη για τον καθορισμό σαφών υποχρεώσεων δημοσίευσης, από όλα τα μέσα και τους φορείς ενημέρωσης, λεπτομερών πληροφοριών όσον αφορά το ιδιοκτησιακό καθεστώς τους⁶⁴.

Η αναθεωρημένη οδηγία για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων⁶⁵ αποτελεί σημαντικό βήμα προόδου για τη διασφάλιση υψηλών προτύπων διαφάνειας στον ευρωπαϊκό τομέα των μέσων ενημέρωσης, δεδομένου ότι παροτρύνει την εθνική νομοθεσία να απαιτεί διαφάνεια του ιδιοκτησιακού καθεστώτος των παρόχων υπηρεσιών μέσων ενημέρωσης⁶⁶. Η προθεσμία για τη μεταφορά της οδηγίας στο εθνικό δίκαιο από τα κράτη μέλη ήταν η 19η Σεπτεμβρίου 2020 και η μεταφορά στο εθνικό δίκαιο βρίσκεται επί του παρόντος στο στάδιο της αξιολόγησης. Η έκθεση του 2020 για το κράτος δικαίου κατέδειξε ότι ορισμένα κράτη μέλη έχουν θέσει σε εφαρμογή άρτια ανεπτυγμένα συστήματα, με τα οποία διασφαλίζεται η διαφάνεια του ιδιοκτησιακού καθεστώτος των μέσων ενημέρωσης, ενώ κάποια άλλα δεν διαθέτουν ανάλογα συστήματα ή βρίσκονται αντιμέτωπα με εμπόδια όσον αφορά την αποτελεσματική δημοσιοποίηση των πληροφοριών αυτών⁶⁷.

Προκειμένου να βελτιωθεί η κατανόηση και η δημοσιοποίηση των πληροφοριών σχετικά με το ιδιοκτησιακό καθεστώς των μέσων ενημέρωσης, η Επιτροπή θα συγχρηματοδοτήσει το νέο **Παρατηρητήριο για το Ιδιοκτησιακό Καθεστώς των Μέσων Ενημέρωσης**, ένα πιλοτικό έργο για την κατάρτιση δημόσια διαθέσιμης βάσης δεδομένων που θα περιέχει συναφείς πληροφορίες για τα μέσα ενημέρωσης την οποία η Επιτροπή σκοπεύει εντέλει να επεκτείνει ώστε να καλύπτει όλα τα κράτη μέλη. Με βάση τα αποτελέσματα του έργου αυτού και την αναθεωρημένη οδηγία για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων, η ομάδα ευρωπαϊκών ρυθμιστικών αρχών για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων (ERGA) θα μπορούσε να καταρτίσει περαιτέρω έγγραφα καθοδήγησης στον συγκεκριμένο τομέα.

⁶³ Σύσταση CM/Rec(2018) 11 της Επιτροπής Υπουργών προς τα κράτη μέλη σχετικά με την πολυφωνία των μέσων ενημέρωσης και τη διαφάνεια του ιδιοκτησιακού καθεστώτος των μέσων ενημέρωσης.

⁶⁴ π.χ. το 88 % των συμμετεχόντων τάχθηκαν υπέρ της επιβολής υποχρεώσεων σε όλα τα μέσα και τους φορείς ενημέρωσης να δημοσιεύουν στον ιστότοπό τους λεπτομερείς πληροφορίες σχετικά με το ιδιοκτησιακό καθεστώς τους.

⁶⁵ Οδηγία (ΕΕ) 2018/1808, της 14ης Νοεμβρίου 2018, για την τροποποίηση της οδηγίας 2010/13/ΕΕ για τον συντονισμό ορισμένων νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την παροχή υπηρεσιών οπτικοακουστικών μέσων (οδηγία για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων) ενόψει των μεταβαλλόμενων συνθηκών της αγοράς (ΕΕ L 303 της 28.11.2018, σ. 69).

⁶⁶ Άρθρο 5 παράγραφος 2 της οδηγίας (ΕΕ) 2018/1808.

⁶⁷ Προκειμένου να σχηματιστεί πληρέστερη εικόνα των κανόνων διαφάνειας των μέσων ενημέρωσης, θα δημοσιευτεί, στο πλαίσιο ανεξάρτητης μελέτης σχετικά με την εφαρμογή της οδηγίας για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων, διαδραστική βάση δεδομένων για την παρουσίαση των σχετικών εθνικών νομοθετικών πλαισίων.

Δεδομένων των σοβαρών επιπτώσεων της πανδημίας COVID-19, η Επιτροπή καλεί τα κράτη μέλη να **στηρίζουν τα μέσα ενημέρωσης** κατά τρόπον ώστε να διασφαλίζονται ο σεβασμός και η προώθηση της ανεξαρτησίας, της ελευθερίας και της πολυφωνίας των μέσων ενημέρωσης⁶⁸. Η ευθύνη για τη διασφάλιση της συνέχισης της προσφοράς από τα ειδησεογραφικά μέσα ενημέρωσης προϊόντων και υπηρεσιών που προάγουν την πολυφωνική ενημέρωση, με παράλληλη διατήρηση του ανταγωνισμού σε ανοικτές και αποδοτικές αγορές, εναπόκειται πρωτίστως στα κράτη μέλη. Οι ισχύοντες κανόνες για τις κρατικές ενισχύσεις αποσαφηνίζουν τους όρους δυνάμει των οποίων τα κράτη μέλη μπορούν να χορηγήσουν δημόσια στήριξη. Προκειμένου να διευκολυνθεί η χορήγηση στήριξης από τις εθνικές αρχές, το Συμβούλιο κάλεσε την Επιτροπή να αξιολογήσει την εφαρμογή των κανόνων για τις κρατικές ενισχύσεις στον τομέα του Τύπου. Η Επιτροπή αξιολογεί την ανάγκη ανάληψης κατάλληλης δράσης⁶⁹. Επιπλέον, το προσωρινό πλαίσιο για τις κρατικές ενισχύσεις της 19ης Μαρτίου 2020 ισχύει επίσης για ειδικά τομεακά μέτρα, όπως οι ενισχύσεις στους τομείς του Τύπου, της μουσικής και των οπτικοακουστικών μέσων⁷⁰.

Η κρατική οικονομική στήριξη μέσω των διαφημίσεων δημοσίου συμφέροντος μπορεί να είναι κρίσιμης σημασίας, ειδικότερα για τα μη κερδοσκοπικά, κοινοτικά μέσα ενημέρωσης και άλλες λιγότερο εμπορικές μορφές δημοσιογραφίας. Ωστόσο, χωρίς κατάλληλες διασφαλίσεις για την προστασία της ανεξαρτησίας των μέσων ενημέρωσης, η **κρατική διαφήμιση** μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μοχλός άσκησης έμμεσων πολιτικών πιέσεων στα μέσα ενημέρωσης⁷¹. Η εφαρμογή κανόνων διαφάνειας και δίκαιων κριτηρίων για την κατανομή των διαφημίσεων μπορεί να μετριάσει τους κινδύνους στον συγκεκριμένο τομέα. Ειδικότερα, στην επίτευξη του στόχου αυτού μπορεί να συμβάλει η δημιουργία μητρώων συμβάσεων με ελεύθερη πρόσβαση για το κοινό, στα οποία δημοσιεύονται οι ανατεθείσες συμβάσεις και οι τροποποιήσεις τους (όπως υποστηρίζεται από τη στρατηγική της Επιτροπής για τις δημόσιες συμβάσεις του 2017⁷²).

Η Επιτροπή θα αναλύσει επίσης τους ισχύοντες εθνικούς **κανόνες σχετικά με την πολυμορφία και τη συγκέντρωση των μέσων ενημέρωσης** προκειμένου να διαπιστώσει αν και με ποιον τρόπο διασφαλίζουν την πολυφωνία στις αγορές των ψηφιακών μέσων

⁶⁸ Βλ. επίσης COM(2020) 575 final και JOIN(2020) 8 final.

⁶⁹ Για να διευκολυνθεί η στήριξη προς τον Τύπο και να ενισχυθεί η διαφάνεια και η προβλεψιμότητα του ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων στον εν λόγω τομέα, η Επιτροπή έχει καταρτίσει και θα επικαιροποιεί τακτικά ένα επιγραμμικό αποθετήριο (https://ec.europa.eu/competition/sectors/media/sa_decisions_to_media.pdf) που περιέχει σχετική πάγια πρακτική. Διατίθενται επίσης στο μητρώο διαφάνειας πληροφορίες, που επικαιροποιούνται σε τακτά διαστήματα, σχετικά με τις ενισχύσεις που χορηγούν τα κράτη μέλη.

⁷⁰ Οι ενισχύσεις που χορηγούνται βάσει του προσωρινού πλαισίου μπορούν να σωρευθούν με ενισχύσεις χορηγούμενες βάσει των κανονισμών για τις ενισχύσεις ήσσονος σημασίας (κανονισμοί (ΕΕ) αριθ. 1407/2013, αριθ. 1408/2013, αριθ. 717/2014 και αριθ. 360/2012 της Επιτροπής), οι οποίες απαλλάσσονται από την υποχρέωση κοινοποίησης, υπό την προϋπόθεση ότι τηρούνται οι διατάξεις και οι κανόνες σάρωσης των εν λόγω κανονισμών. Το 2020 υπήρξαν υποθέσεις που αφορούσαν τη Δανία, την Ιταλία και το Λουξεμβούργο.

⁷¹ Η έκθεση του 2020 για το κράτος δικαίου κατέδειξε ότι πολλά κράτη μέλη δεν διαθέτουν συγκεκριμένους κανόνες για την κατανομή της κρατικής διαφήμισης, δεδομένου ότι η διαφάνεια ως προς τα κριτήρια κατανομής, τα ποσά που διατίθενται και τους δικαιούχους είναι ελάχιστη. Η Επιτροπή θα εξακολουθήσει να εξετάζει το ζήτημα αυτό στις μελλοντικές ετήσιες εκθέσεις της.

⁷² Ανακοίνωση της Επιτροπής, «Να γίνουν οι δημόσιες συμβάσεις προμηθειών αποτελεσματικές μέσα στην Ευρώπη και για την Ευρώπη», [COM(2017) 572 final].

ενημέρωσης, ιδίως υπό το πρίσμα του αυξανόμενου ρόλου των διαδικτυακών πλατφορμών. Θα καταγράψει τις επιλογές για την αντιμετώπιση των προκλήσεων σε αυτόν τον τομέα και θα στηρίξει περαιτέρω την πολυμορφία των μέσων ενημέρωσης, συμπληρωματικά προς τα εργαλεία ανταγωνισμού, τους κανόνες περί ελεύθερης εγκατάστασης και την αναθεωρημένη οδηγία για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων. Η συγκεκριμένη οδηγία παρέχει στα κράτη μέλη τη δυνατότητα, αφενός, να λαμβάνουν μέτρα για τη διασφάλιση της κατάλληλης προβολής των υπηρεσιών οπτικοακουστικών μέσων γενικού ενδιαφέροντος και, αφετέρου, να επιτυγχάνουν στόχους, όπως η πολυφωνία των μέσων ενημέρωσης, η ελευθερία του λόγου και η πολιτισμική πολυμορφία.⁷³ Η Επιτροπή θα ενθαρρύνει την υιοθέτηση κοινής προσέγγισης επί του θέματος αυτού, όπως περιγράφεται στο σχέδιο δράσης για τα μέσα ενημέρωσης και τον οπτικοακουστικό τομέα.

Δράσεις:

- *Σύσταση του Παρατηρητηρίου για το ιδιοκτησιακό καθεστώς των μέσων ενημέρωσης και κατάρτιση, ενδεχομένως, περαιτέρω εγγράφων καθοδήγησης σχετικά με τη διαφάνεια του ιδιοκτησιακού καθεστώτος των μέσων ενημέρωσης*
- *Προώθηση μέτρων για τη διαφανή και δίκαιη κατανομή της κρατικής διαφήμισης*
- *Χαρτογράφηση επιλογών για περαιτέρω στήριξη της πολυμορφίας των μέσων ενημέρωσης και προώθηση μιας ευρωπαϊκής προσέγγισης όσον αφορά την προβολή των υπηρεσιών οπτικοακουστικών μέσων γενικού ενδιαφέροντος*

4 ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ

Είναι σημαντικό να γίνεται σαφής διάκριση μεταξύ των διάφορων φαινομένων που αναφέρονται κοινώς ως «παραπληροφόρηση», ώστε να είναι εφικτός ο σχεδιασμός κατάλληλων πολιτικών μέτρων:

- **η εσφαλμένη πληροφόρηση** είναι το ψευδές ή παραπλανητικό περιεχόμενο το οποίο κοινοποιείται χωρίς κακή πρόθεση αν και τα αποτελέσματά του μπορούν να είναι επιζήμια, π.χ. όταν ανταλλάσσονται καλόπιστα ψευδείς πληροφορίες με φίλους και συγγενείς·
- **η παραπληροφόρηση** είναι το ψευδές ή παραπλανητικό περιεχόμενο το οποίο διαδίδεται με πρόθεση εξαπάτησης ή προσπορισμού οικονομικού ή πολιτικού οφέλους και μπορεί να προκαλέσει δημόσια ζημία·
- **η επιχείρηση επηρεασμού της πληροφόρησης** αφορά συντονισμένες προσπάθειες παραγόντων στο εσωτερικό ή το εξωτερικό με στόχο τον επηρεασμό ενός κοινού-

⁷³ Άρθρο 7α και αιτιολογική σκέψη 25 της αναθεωρημένης οδηγίας για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων. Όσον αφορά τις διατάξεις αυτές, το 2020 συγκροτήθηκε ειδική υποομάδα της ομάδας των ευρωπαϊκών ρυθμιστικών αρχών για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων (ERGA) με σκοπό να διευκολυνθεί η διαμόρφωση κοινής αντίληψης όσον αφορά το πεδίο εφαρμογής της και τη λήψη ενδεχόμενων κατάλληλων μέτρων με τα οποία θα διασφαλίζεται η κατάλληλη προβολή των υπηρεσιών οπτικοακουστικών μέσων γενικού συμφέροντος, καθώς και τα είδη των κανονιστικών προσεγγίσεων που μπορούν να υιοθετήσουν τα κράτη μέλη.

στόχου, με τη χρήση σειράς δόλιων μέσων, μεταξύ των οποίων η καταστολή των ανεξάρτητων πηγών ενημέρωσης σε συνδυασμό με την παραπληροφόρηση και

- **οι εξωτερικές παρεμβάσεις στον χώρο των πληροφοριών**, οι οποίες πραγματοποιούνται συχνά στο πλαίσιο μιας ευρύτερης υβριδικής επιχείρησης, νοούνται ως προσπάθειες εξαναγκαστικού και δόλιου χαρακτήρα που αποσκοπούν στη διακοπή της ελεύθερης διαμόρφωσης και έκφρασης της πολιτικής βούλησης των ατόμων από ξένο κρατικό παράγοντα ή τους πράκτορές του⁷⁴.

Για καθένα από αυτά τα φαινόμενα, και ανάλογα με τον παράγοντα, τον διάυλο και τον αντίκτυπο, απαιτούνται διαφορετικά πολιτικά μέτρα, σύμφωνα με τα θεμελιώδη δικαιώματα και τα δημοκρατικά πρότυπα. Για παράδειγμα, η εσφαλμένη πληροφόρηση, όταν δεν υπάρχει πρόθεση εξαπάτησης, πρόκλησης δημόσιας ζημίας ή προσπορισμού οικονομικού οφέλους, μπορεί κατ' ουσίαν να αντιμετωπιστεί με προορατική επικοινωνία, παροχή αξιόπιστων πληροφοριών και ευαισθητοποίηση σχετικά με την ανάγκη κριτικής αξιολόγησης του περιεχομένου και των πηγών. Για την αντιμετώπιση των άλλων φαινομένων, όταν υπάρχει ζημιολόγος πρόθεση, απαιτείται πιο σθεναρή αντίδραση και οι ικανότητές μας πρέπει να αναπτύσσονται συνεχώς. Σε αυτό το πλαίσιο και με βάση την πρόοδο που έχει επιτευχθεί⁷⁵, το παρόν σχέδιο δράσης καθορίζει τα περαιτέρω μέτρα που πρέπει να ληφθούν για την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης, των εξωτερικών παρεμβάσεων και των επιχειρήσεων επηρεασμού.

Ένας ακόμη σημαντικός τρόπος αντιμετώπισης είναι να μειωθούν στο διαδικτυακό περιβάλλον τα κίνητρα που επιτρέπουν τη διάδοση περιεχομένου αυτού του είδους. Όσον αφορά τις επιχειρήσεις επηρεασμού της πληροφόρησης και τις εξωτερικές παρεμβάσεις, απαιτείται ισχυρότερη και άρτια συντονισμένη αντίδραση με τη χρήση άλλων μέσων και προσεγγίσεων⁷⁶. Στο πλαίσιο αυτό, οι υπηρεσίες της Επιτροπής και η ΕΥΕΔ θα συνεργαστούν με τα κράτη μέλη, την κοινωνία των πολιτών και τον κλάδο με στόχο να καταλήξουν σε εμπεριστατωμένους κοινούς ορισμούς και μεθοδολογίες, ώστε να αντιμετωπιστούν οι διάφορες κατηγορίες δραστηριοτήτων παραπληροφόρησης και επηρεασμού. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει συγκροτήσει ειδική επιτροπή για τις εξωτερικές παρεμβάσεις, συμπεριλαμβανομένης της παραπληροφόρησης, σε όλες τις δημοκρατικές διαδικασίες εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης (INGE), η οποία μπορεί επίσης να συμβάλει προς αυτή την κατεύθυνση. Επιπλέον, η ΕΕ θα εξακολουθήσει να επενδύει στην έρευνα στον συγκεκριμένο τομέα και να ενισχύει τη στρατηγική της επικοινωνία και τις δραστηριότητες ευαισθητοποίησης.

Στο κοινό σχέδιο δράσης του 2018 κατά της παραπληροφόρησης⁷⁷, με βάση επίσης την εμπειρία της ειδικής ομάδας «East Stratcom» της ΕΥΕΔ για την αντιμετώπιση της εκστρατείας παραπληροφόρησης της Ρωσίας, η ΕΕ παρουσίασε την προσέγγισή της όσον

⁷⁴ Pamment, J., The EU's role in fighting disinformation (Ο ρόλος της ΕΕ στην καταπολέμηση της παραπληροφόρησης): Taking back the initiative, Carnegie Endowment for International Peace Working Paper, Ιούλιος 2020· διαθέσιμο στην ακόλουθη διεύθυνση: <https://carnegieendowment.org/2020/07/15/eu-s-role-in-fighting-disinformation-taking-back-initiative-pub-82286>.

⁷⁵ Για επισκόπηση της δράσης της ΕΕ κατά της παραπληροφόρησης, βλ. JOIN(2020) 8 final, σ. 2.

⁷⁶ Pamment, J., The EU's role in fighting disinformation: Crafting a new disinformation framework, Carnegie Endowment for International Peace Working Paper, Σεπτέμβριος 2020· διαθέσιμο στην ακόλουθη διεύθυνση: <https://carnegieendowment.org/2020/07/15/eu-s-role-in-fighting-disinformation-taking-back-initiative-pub-82286>.

⁷⁷ JOIN(2018) 36 final.

αφορά την παραπληροφόρηση. Ακολούθησαν συγκεκριμένα βήματα για την αντιμετώπιση του κύματος παραπληροφόρησης κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19⁷⁸, καθώς και σε σχέση με την ανάπτυξη ασφαλούς και αποτελεσματικού εμβολίου. Οι εργασίες της ΕΕ στον συγκεκριμένο τομέα θα εξακολουθήσουν να είναι βαθιά ριζωμένες στις ευρωπαϊκές αξίες και αρχές και να διαφυλάσσουν πλήρως την ελευθερία της έκφρασης. Οι δράσεις που παρουσιάζονται κατωτέρω αποσκοπούν, αφενός, στην πρόληψη της διάδοσης βλαβερών περιεχομένου για σκοπούς χειραγώγησης με αύξηση της διαφάνειας, περιορισμό των τεχνικών χειραγώγησης και μείωση των οικονομικών κινήτρων που συνδέονται με τη διάδοση της παραπληροφόρησης, και, αφετέρου, στη λήψη αποτρεπτικών μέτρων με την επιβολή χρηματικών κυρώσεων σε παράγοντες που εμπλέκονται σε επιχειρήσεις επηρεασμού και εξωτερικές παρεμβάσεις. Δεν επιδιώκουν και δεν μπορούν να παρεμβαίνουν στο δικαίωμα των πολιτών να εκφράζουν απόψεις ή να περιορίζουν την πρόσβαση σε νομικό περιεχόμενο ή να περιορίζουν τις διαδικαστικές εγγυήσεις, συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης σε ένδικο μέσο.

Είναι εξαιρετικά σημαντική η δημιουργία ενός ψηφιακού οικοσυστήματος το οποίο θα χαρακτηρίζεται από μεγαλύτερη διαφάνεια και λογοδοσία και θα παρέχει τη δυνατότητα αξιολόγησης της διάδοσης, της έκτασης και του βαθμού της συντονισμένης προσπάθειας που βρίσκεται πίσω από τις εκστρατείες παραπληροφόρησης. Η ΕΕ θα στηρίξει το σημαντικό έργο των δημοσιογράφων, των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών και των ερευνητών για τη διατήρηση ενός υγιούς χώρου πληροφόρησης που χαρακτηρίζεται από πολυμορφία, κυρίως όσον αφορά τον έλεγχο των γεγονότων.

4.1 Βελτίωση της ικανότητας της ΕΕ και των κρατών μελών όσον αφορά την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης

Το κόστος διεξαγωγής διαδικτυακών και μη επιχειρήσεων επηρεασμού μπορεί να είναι σχετικά χαμηλό, ενώ περιορισμένα είναι και τα μειονεκτήματα των επιχειρήσεων αυτού του είδους για όσους ενεργούν με κακόβουλη πρόθεση, γεγονός που εξηγεί εν μέρει και την εξάπλωσή τους⁷⁹. Οι πληροφορίες μπορούν επίσης να γίνουν όπλο στα χέρια ξένων παραγόντων⁸⁰. Για παράδειγμα, ξένοι παράγοντες και ορισμένες τρίτες χώρες (ιδίως η Ρωσία⁸¹ και η Κίνα⁸²) έχουν πραγματοποιήσει στοχευμένες προσπάθειες επηρεασμού και εκστρατείες παραπληροφόρησης γύρω από τη νόσο COVID-19 στην ΕΕ, στη γειτονία της και σε παγκόσμιο επίπεδο, επιδιώκοντας να υπονομεύσουν τον δημοκρατικό διάλογο, να

⁷⁸ Κοινή ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Ύπατου Εκπροσώπου, Αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης για την COVID-19 – Αγώνας για τη σωστή παρουσίαση των γεγονότων [JOIN(2020) 8 final].

⁷⁹ Σχετικό παράδειγμα αποτελεί έκθεση του Κέντρου Αριστείας Στρατηγικής Επικοινωνίας του NATO (NATO StratCom Center of Excellence), στην οποία καταδεικνύεται ότι έχει αναπτυχθεί ολόκληρος κλάδος γύρω από τη χειραγώγηση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, συμπεριλαμβανομένης της αγοράς ψευδών λογαριασμών, της ψευδούς αλληλεπίδρασης κ.λπ., που μπορούν να βρεθούν εύκολα στο διαδίκτυο σε χαμηλή τιμή.

⁸⁰ Βλ., για παράδειγμα, *Information Manipulation – A challenge for our democracies*, Υπουργείο Ευρωπαϊκών και Εξωτερικών Υποθέσεων και Υπουργείο Άμυνας της Γαλλίας.

⁸¹ Ο ιστότοπος www.EUvsDisinfo.eu έχει εντοπίσει περισσότερα από 500 παραδείγματα παραπληροφόρησης υπέρ του Κρεμλίνου όσον αφορά τη νόσο COVID-19 στη βάση δεδομένων της, η οποία είναι δημόσια διαθέσιμη και αριθμεί περισσότερα από 10 000 παραδείγματα παραπληροφόρησης υπέρ του Κρεμλίνου.

⁸² Η ΕΥΕΔ περιγράφει δραστηριότητες ξένων κρατών στη δημόσια αναλυτική της έκθεση, π.χ.: <https://euvsdisinfo.eu/eeas-special-report-update-short-assessment-of-narratives-and-disinformation-around-the-covid19-pandemic-updated-23-april-18-may/>

επιτείνουν την κοινωνική πόλωση και να βελτιώσουν τη δική τους εικόνα. Όταν ξένοι παράγοντες χρησιμοποιούν τακτικές χειραγώγησης με σκοπό την παραπλάνηση των πολιτών της ΕΕ για ίδιο όφελος, η απειλή για τη δημοκρατία είναι τόσο σοβαρή που απαιτεί ολοκληρωμένη, συλλογική αντίδραση. Ταυτόχρονα, αυξάνεται και η απειλή της παραπληροφόρησης από εσωτερικούς παράγοντες⁸³.

Προϋπόθεση για την αποτελεσματική αντίδραση στην παραπληροφόρηση, τόσο όταν πρόκειται για μεμονωμένο γεγονός όσο και όταν εντάσσεται στο πλαίσιο ευρύτερης επιχείρησης επηρεασμού ή εξωτερικής παρέμβασης, αποτελεί η πλήρης κατανόηση των προκλήσεων. Η παραπληροφόρηση μέσω της διάδοσης απολύτως ψευδούς περιεχομένου είναι μία μόνο από τις τεχνικές που εφαρμόζονται· άλλες τεχνικές περιλαμβάνουν τη **διαστρέβλωση των πληροφοριών, την παραπλάνηση του κοινού** και τις **τακτικές χειραγώγησης**, όπως τα ψευδή προφίλ και η ψευδής αλληλεπίδραση, που αποσκοπούν στην τεχνητή διάδοση αφηγημάτων σχετικά με συγκεκριμένα πολιτικά θέματα και την εκμετάλλευση των υφιστάμενων κοινωνικών διαχωρισμών.

Λαμβανομένου υπόψη του νέου τοπίου απειλών, καθίσταται επιτακτική η ανάγκη για ακόμη **στενότερη συνεργασία** εντός της ΕΕ με τα σχετικά ενδιαφερόμενα μέρη της κοινωνίας των πολιτών, της ακαδημαϊκής κοινότητας και του ιδιωτικού τομέα, καθώς με τους διεθνείς εταίρους. Μόνο με τη συγκέντρωση των υφιστάμενων γνώσεων σχετικά με τις υβριδικές απειλές⁸⁴ σε διάφορους τομείς (π.χ. παραπληροφόρηση, δραστηριότητες στον κυβερνοχώρο και παρεμβάσεις στις εκλογές) η ΕΕ θα μπορέσει να κατανοήσει πλήρως το τοπίο των απειλών, το οποίο συνιστά προϋπόθεση για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και των επιχειρήσεων επηρεασμού. Η στρατηγική της ΕΕ για την Ένωση Ασφάλειας⁸⁵ δίνει ιδιαίτερη έμφαση στη συστηματική συνεκτίμηση υβριδικών παραμέτρων στη χάραξη πολιτικής, για την αντιμετώπιση του αυξημένου κινδύνου υβριδικών επιθέσεων από κρατικούς και μη κρατικούς παράγοντες, μέσω συνδυασμού επιθέσεων στον κυβερνοχώρο, ζημιών σε υποδομές ζωτικής σημασίας, εκστρατειών παραπληροφόρησης και ριζοσπαστικοποίησης του πολιτικού αφηγήματος.

Η Επιτροπή και ο Ύπατος Εκπρόσωπος θα **ενισχύσουν τις δομές συνεργασίας** στον τομέα αυτόν, τόσο εντός της ΕΕ όσο και με τους διεθνείς εταίρους. Το σύστημα έγκαιρης προειδοποίησης θα εξακολουθήσει να συνεργάζεται με διεθνείς εταίρους, όπως το NATO και η G7, αλλά θα διερευνηθούν και οι δυνατότητες συνεργασίας με άλλους σχετικούς οργανισμούς, όπως ο Οργανισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Κυβερνοασφάλεια (ENISA), το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Ψηφιακών Μέσων (EDMO)⁸⁶ και ο Ευρωπαϊκός.

⁸³ Pamment, J., The EU's role in fighting disinformation: Taking back the initiative, Carnegie Endowment for International Peace Working Paper, Ιούλιος 2020· διαθέσιμο στην ακόλουθη διεύθυνση: <https://carnegieendowment.org/2020/07/15/eu-s-role-in-fighting-disinformation-taking-back-initiative-pub-82286>.

⁸⁴ Μέχρι στιγμής, επικεφαλής της διαδικασίας για τη διαμόρφωση συνολικής επίγνωσης της κατάστασης σχετικά με τις υβριδικές απειλές εντός της ΕΕ είναι το Κέντρο Ανάλυσης Πληροφοριών της ΕΕ (INTCEN) και η οικεία Μονάδα Ανάλυσης Υβριδικών Απειλών.

⁸⁵ COM(2020) 605 final.

⁸⁶ Το EDMO συστάθηκε τον Οκτώβριο του 2020. Βασίζεται στο έργο ανεξάρτητης διεπιστημονικής κοινότητας ερευνητών, ελεγκτών γεγονότων και άλλων σχετικών ενδιαφερομένων, με στόχο να συμβάλει στην ενίσχυση της ανθεκτικότητας και στην καλύτερη κατανόηση της παραπληροφόρησης. Επιπλέον, θα ενισχυθεί η συνεργασία μεταξύ του συστήματος έγκαιρης προειδοποίησης και του ευρωπαϊκού δικτύου συνεργασίας για τις εκλογές, ώστε να καταστεί δυνατή η καλύτερη χρησιμοποίηση του τεράστιου όγκου γνώσεων που κατέχουν αυτά τα δύο δίκτυα.

Εκτός από το σύστημα έγκαιρης προειδοποίησης, το ευρωπαϊκό δίκτυο συνεργασίας για τις εκλογές καταβάλλει επίσης προσπάθειες για την ανάπτυξη αποτελεσματικών τρόπων αντιμετώπισης της παραπληροφόρησης, όταν εντάσσεται σε ευρύτερη υβριδική απειλή, υποστηρίζοντας τη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών και διευκολύνοντας τη συνεργασία με διεθνείς φορείς όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης και το Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΑΣΕ, στο πλαίσιο της συνολικής του προσέγγισης για ελεύθερες και δίκαιες εκλογές στην Ευρώπη. Χάρη στην τακτική συνεργασία και τη συμμετοχή σε κοινές συναντήσεις των σχετικών δομών που εργάζονται στον τομέα της παραπληροφόρησης, ο τεράστιος όγκος γνώσεων που διαθέτουν θα αξιοποιηθεί με τον καλύτερο τρόπο για την ανάπτυξη διεπιστημονικής αντίδρασης στην παραπληροφόρηση.

Τα θεσμικά όργανα της ΕΕ θα διασφαλίσουν την ενίσχυση του **εσωτερικού συντονισμού** τους όσον αφορά την παραπληροφόρηση, με την κατάρτιση σαφούς πρωτοκόλλου δράσης, το οποίο θα συγκεντρώνει γρήγορα γνώσεις και πόρους ανταποκρινόμενο σε συγκεκριμένες συνθήκες, όπως, για παράδειγμα, ενόψει των εκλογών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Το πρωτόκολλο αυτό θα μπορούσε να βασιστεί στην προσέγγιση που υιοθετήθηκε για τη νόσο COVID-19, στο πλαίσιο της οποίας δημιουργήθηκε ένα σύστημα ενισχυμένου συντονισμού για την αντιμετώπιση των πλέον απαιτητικών προκλήσεων. Τα κράτη μέλη καλούνται να επενδύσουν περισσότερο στα σχετικά δίκτυα και να διασφαλίσουν (και σε εθνικό επίπεδο) τον κατάλληλο συντονισμό μεταξύ των εκπροσώπων τους στα διάφορα φόρουμ, με στόχο την εξασφάλιση αποτελεσματικής συνεργασίας και συνεκτικής, ολοκληρωμένης αντίδρασης.

Η ΕΕ βελτιώνει σταθερά τις ικανότητές της όσον αφορά την αποκάλυψη μεθόδων επηρεασμού των πληροφοριών που χρησιμοποιούν ξένοι παράγοντες, έχει δε καταγγείλει τους δράστες. Ωστόσο, λαμβανομένου υπόψη του διαρκώς μεταβαλλόμενου τοπίου των απειλών, η ΕΕ πρέπει να αξιοποιεί συστηματικότερα το πλήρες φάσμα των εργαλείων που διαθέτει στην **εργαλειοθήκη της για την καταπολέμηση των εξωτερικών παρεμβάσεων και των επιχειρήσεων επηρεασμού**, αλλά και να τα αναπτύξει περαιτέρω, μεταξύ άλλων, **επιβάλλοντας χρηματικές κυρώσεις στους δράστες**⁸⁷, με πλήρη σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών. Οι πιθανοί τρόποι για να το πράξει εκτείνονται από τη δημοσιοποίηση των τεχνικών που χρησιμοποιούνται συνήθως (ώστε να μην είναι πλέον δυνατή η χρήση τους σε επιχειρησιακό επίπεδο) έως την επιβολή κυρώσεων σε περίπτωση τέλεσης αδικημάτων κατ'επανάληψη. Η εργαλειοθήκη για την αντιμετώπιση της συγκεκριμένης κατάστασης πρέπει να αναπτυχθεί περαιτέρω. Η Επιτροπή και ο ΥΕ/ΑΠ θα διερευνήσουν τις εννοιολογικές και νομικές πτυχές της ανάπτυξης κατάλληλων μέσων, αναζητώντας συνέργειες με το ενωσιακό πλαίσιο για κοινή διπλωματική αντίδραση της ΕΕ έναντι κακόβουλων δραστηριοτήτων στον κυβερνοχώρο («εργαλειοθήκη για τη διπλωματία στον κυβερνοχώρο»)⁸⁸.

Η ΕΕ θα εξακολουθήσει να στηρίζει τις εργασίες που αποσκοπούν στην ανάπτυξη **ανθεκτικότητας σε τρίτες χώρες**, να εξοπλίζει τις κοινωνίες και τις δημοκρατικά

⁸⁷ Το 74 % των ατόμων που απάντησαν στη δημόσια διαβούλευση τάχθηκαν υπέρ της επιβολής χρηματικών κυρώσεων στα κράτη τα οποία διεξάγουν οργανωμένες εκστρατείες παραπληροφόρησης. Οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών τόνισαν την ανάγκη ενίσχυσης της αξιοπιστίας και της συχνότητας των απειλών επιβολής στοχευμένων κυρώσεων· με τον τρόπο αυτόν θα αυξηθεί το κόστος των επιχειρήσεων επηρεασμού από ξένους παράγοντες και θα αποτραπούν οι παρεμβάσεις.

⁸⁸ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/06/19/cyber-diplomacy-toolbox>.

εκλεγμένες κυβερνήσεις με τα μέσα που χρειάζονται για την αντιμετώπιση εξωτερικών απειλών παραπληροφόρησης και να επιδιώκει την ευαισθητοποίηση σχετικά με τις ευρωπαϊκές αξίες και τα έργα που υποστηρίζονται από την ΕΕ, ιδίως στην ευρωπαϊκή γειτονία και την περιοχή της διεύρυνσης. Στο πλαίσιο αυτό περιλαμβάνονται προσπάθειες που αποσκοπούν στην αποτελεσματικότερη γνωστοποίηση των πολιτικών και των αξιών της Ένωσης, στην ενίσχυση του περιβάλλοντος των μέσων ενημέρωσης, συμπεριλαμβανομένης της στήριξης για μεγαλύτερη ελευθερία και πολυφωνία των μέσων ενημέρωσης, και στην ευαισθητοποίηση και την ενίσχυση της ανθεκτικότητας έναντι της παραπληροφόρησης και των δραστηριοτήτων επηρεασμού.

Δράσεις:

- *Ανάπτυξη της εργαλειοθήκης της ΕΕ για την αντιμετώπιση των ξένων παρεμβάσεων και επιχειρήσεων επηρεασμού, μεταξύ άλλων και με νέα μέσα που επιτρέπουν την επιβολή δαπανών στους δράστες, καθώς και ενίσχυση των δραστηριοτήτων στρατηγικής επικοινωνίας και των ειδικών ομάδων της EYED*
- *Θέσπιση νέου πρωτοκόλλου για την ενίσχυση των υφιστάμενων δομών συνεργασίας, με σκοπό την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης, τόσο στην ΕΕ όσο και σε διεθνές επίπεδο*
- *Ανάπτυξη κοινού πλαισίου και μεθοδολογίας για τη συλλογή συστηματικών αποδεικτικών στοιχείων σχετικά με εξωτερικές παρεμβάσεις, καθώς και διεξαγωγή διαρθρωτικού διαλόγου με την κοινωνία των πολιτών, τους φορείς του ιδιωτικού τομέα και άλλα σχετικά ενδιαφερόμενα μέρη, για την επανεξέταση σε τακτική βάση της κατάστασης όσον αφορά τις απειλές*
- *Αύξηση της στήριξης για ανάπτυξη ικανοτήτων σε εθνικές αρχές, ανεξάρτητα μέσα ενημέρωσης και την κοινωνία των πολιτών τρίτων χωρών, με σκοπό τον εντοπισμό και την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και δραστηριοτήτων επηρεασμού από ξένους παράγοντες*

4.2 Περισσότερες υποχρεώσεις και λογοδοσία για τις διαδικτυακές πλατφόρμες

Η σημασία των πληροφοριών που ανταλλάσσονται στις πλατφόρμες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης αυξάνεται ολοένα και περισσότερο όσον αφορά την κατανάλωση ειδήσεων και τον πολιτικό διάλογο. Ωστόσο, οι διαδικτυακές πλατφόρμες μπορούν να χρησιμοποιηθούν από κακόβουλους παράγοντες για τη διάδοση και την ενίσχυση ψευδούς και παραπλανητικού περιεχομένου, έχουν δε υποστεί κριτική λόγω έλλειψης διαφάνειας στη χρήση αλγορίθμων για τη διανομή περιεχομένου στο διαδίκτυο, αλλά και επειδή στοχοποιούν τους χρήστες με βάση τον τεράστιο όγκο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που παράγονται από τη διαδικτυακή τους δραστηριότητα.

Συστήματα, όπως οι αλγόριθμοι κατάταξης και συστάσεων, τα οποία διευκολύνουν τους πολίτες να αποκτούν πρόσβαση σε σχετικές πληροφορίες, μπορούν επίσης να αποτελέσουν αντικείμενο χειραγώγησης, ιδίως μέσω συντονισμένων και μη γνήσιων ενεργειών, με στόχο τη διευκόλυνση της ευρείας διάδοσης της παραπληροφόρησης στις διαδικτυακές πλατφόρμες. Ο επιμελής έλεγχος από μέρους της πλατφόρμας και η ουσιαστική διαφάνεια

προς τους χρήστες και τους ερευνητές μπορούν να συμβάλουν στην καλύτερη κατανόηση και αντιμετώπιση απειλών αυτού του είδους.

Αυτά και άλλα προβλήματα που αφορούν συγκεκριμένα την παραπληροφόρηση εντοπίστηκαν σε πρόσφατη αξιολόγηση του κώδικα δεοντολογίας για την παραπληροφόρηση⁸⁹ (στον οποίο προσχώρησαν σε εθελοντική βάση πλατφόρμες και άλλοι ενδιαφερόμενοι). Κατά την άποψη της Επιτροπής, για την αποτελεσματικότερη καταπολέμηση της παραπληροφόρησης απαιτείται η υιοθέτηση αρτιότερης προσέγγισης, η οποία θα βασίζεται σε σαφείς δεσμεύσεις και θα υπόκειται σε κατάλληλους μηχανισμούς εποπτείας.

Στον νόμο για τις ψηφιακές υπηρεσίες θα προτείνεται η δημιουργία ενός οριζόντιου πλαισίου κανονιστικής εποπτείας, λογοδοσίας και διαφάνειας του διαδικτυακού χώρου για την αντιμετώπιση των αναδυόμενων κινδύνων. Θα προτείνεται επίσης η θέσπιση κανόνων για τη διασφάλιση μεγαλύτερης λογοδοσίας όσον αφορά τον τρόπο διαχείρισης του περιεχομένου από τις πλατφόρμες, τη διαφήμιση και τις αλγοριθμικές διαδικασίες. Οι πλατφόρμες πολύ μεγάλου μεγέθους θα υποχρεούνται να αξιολογούν τους κινδύνους που προκαλούν τα συστήματά τους – όχι μόνο όσον αφορά το παράνομο περιεχόμενο και τα παράνομα προϊόντα, αλλά και τους συστημικούς κινδύνους για την προστασία των δημόσιων συμφερόντων και των θεμελιωδών δικαιωμάτων, της δημόσιας υγείας και της ασφάλειας. Στο πλαίσιο αυτό, οι πολύ μεγάλες πλατφόρμες θα πρέπει επίσης να αναπτύξουν κατάλληλα εργαλεία διαχείρισης κινδύνου και να λάβουν μέτρα για την προστασία της ακεραιότητας των υπηρεσιών τους από τη χρήση τεχνικών χειραγώγησης. Ο νόμος για τις ψηφιακές υπηρεσίες θα παρέχει στους χρήστες ουσιαστικές δυνατότητες για την προσβολή των αποφάσεων των πλατφορμών που αφορούν την αφαίρεση ή την επισήμανση περιεχομένου.

Ο νόμος για τις ψηφιακές υπηρεσίες θα θεσπίσει επίσης έναν **συρρυθμιστικό μηχανισμό ασφαλείας**⁹⁰ για τα μέτρα, που θα συμπεριληφθεί στον αναθεωρημένο και ενισχυμένο κώδικα δεοντολογίας για την παραπληροφόρηση. Με βάση αυτή την προσέγγιση από κοινού ρύθμισης, η Επιτροπή θα κατευθύνει τις προσπάθειες με στοχευμένες δράσεις για την αντιμετώπιση των ζητημάτων που αφορούν την παραπληροφόρηση σε τρεις πυλώνες:

- Η Επιτροπή θα εκδώσει **έγγραφο καθοδήγησης**, παράλληλα με την έναρξη των συζητήσεων συννομοθέτησης σχετικά με τον νόμο για τις ψηφιακές υπηρεσίες, στο οποίο θα καθορίζεται ο τρόπος με τον οποίο οι πλατφόρμες και άλλοι ενδιαφερόμενοι φορείς θα πρέπει να ενισχύσουν τα μέτρα τους για την αντιμετώπιση των ελλείψεων που εντοπίζονται κατά την αξιολόγηση του κώδικα δεοντολογίας για την παραπληροφόρηση. Δεδομένου του ευαίσθητου χαρακτήρα των ζητημάτων αυτών, η Επιτροπή θα ακολουθήσει μια **πολυμερή προσέγγιση**, στην οποία δεν θα συμμετέχουν μόνο οι πλατφόρμες, αλλά και άλλα ενδιαφερόμενα μέρη, όπως οι διαφημιστές, τα μέσα ενημέρωσης, η κοινωνία των πολιτών, οι ελεγκτές γεγονότων και η ακαδημαϊκή κοινότητα.

⁸⁹ SWD (2020) 180 final.

⁹⁰ Πολλά από τα άτομα που απάντησαν τάσσονται υπέρ της επιλογής για την έκδοση του κώδικα δεοντολογίας για την παραπληροφόρηση και της συνδυασμένης χρήσης του με κάποια μορφή ρυθμιστικού πλαισίου. Την προσέγγιση αυτή στηρίζουν κυρίως οι ρυθμιστικές αρχές, οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και η ακαδημαϊκή κοινότητα.

- στη συνέχεια, η Επιτροπή θα ζητήσει από τα υπογράφοντα μέρη και τις ομάδες των ενδιαφερομένων, και σε συνεργασία με την ERGA, να ενισχύσουν τον κώδικα δεοντολογίας σύμφωνα με το έγγραφο καθοδήγησης·
- επίσης, η Επιτροπή θα θεσπίσει ένα αρτιότερο πλαίσιο για την περιοδική παρακολούθηση του ενισχυμένου κώδικα δεοντολογίας. Το πλαίσιο αυτό θα βασίζεται στην εμπειρία που έχει αποκτηθεί από τις δραστηριότητες παρακολούθησης της παραπληροφόρησης σχετικά με τη νόσο COVID-19⁹¹.

Επιπροσθέτως, κρίνεται αναγκαία η αυστηρότερη επιβολή του **Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων (ΓΚΠΔ)**⁹² όσον αφορά τις διαδικτυακές πλατφόρμες και άλλους παράγοντες που επηρεάζουν τη διάδοση της παραπληροφόρησης, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Προστασίας Δεδομένων που εκδόθηκαν τον Σεπτέμβριο του 2020⁹³.

Ο ενισχυμένος κώδικας δεοντολογίας θα βασίζεται στο έγγραφο καθοδήγησης που θα εκδώσει η Επιτροπή και θα έχει ως αντικείμενο τους ακόλουθους στόχους:

- **παρακολούθηση των επιπτώσεων της παραπληροφόρησης και της αποτελεσματικότητας των πολιτικών που εφαρμόζουν οι πλατφόρμες**, βάσει ενός νέου μεθοδολογικού πλαισίου, στο οποίο συμπεριλαμβάνονται αρχές για τον καθορισμό βασικών δεικτών επιδόσεων (ΒΔΕ). Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να είναι διαθέσιμες έγκαιρες πληροφορίες σχετικά με τις πολιτικές των πλατφορμών και την πρόσβαση σε σχετικά δεδομένα, ώστε να καταστεί, μεταξύ άλλων, δυνατή η μέτρηση της προόδου βάσει των βασικών δεικτών επιδόσεων·
- **στήριξη της επαρκούς προβολής αξιόπιστων πληροφοριών δημοσίου συμφέροντος**⁹⁴ και **διατήρηση της πολυφωνίας των απόψεων**: μέσω της ανάπτυξης προτύπων λογοδοσίας (από κοινού δημιουργηθέντα κριτήρια αναφοράς) για συστήματα συστάσεων και κατάταξης περιεχομένου και μέσω της παροχής στους χρήστες πρόσβασης σε δείκτες αξιοπιστίας των πηγών·
- **μείωση της ικανότητας οικονομικής αξιοποίησης της παραπληροφόρησης που συνδέεται με επιχορηγούμενο περιεχόμενο**: σε συνεργασία με τους διαφημιστές, περιορισμός της ψευδούς ή παραπλανητικής θεματικής διαφήμισης στις διαδικτυακές πλατφόρμες ή σε ιστότοπους τρίτων, καθώς και της τοποθέτησης διαφημίσεων σε ιστότοπους που είναι διακινητές παραπληροφόρησης⁹⁵,

⁹¹ JOIN(2020) 8 final.

⁹² Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/ΕΚ (ΕΕ L 119 της 4.5.2016, σ. 1).

⁹³ https://edpb.europa.eu/our-work-tools/public-consultations-art-704/2020/guidelines-082020-targeting-social-media-users_en.

⁹⁴ Κατά τη διάρκεια της κρίσης της νόσου COVID-19, οι διαδικτυακές πλατφόρμες αναπαρήγαγαν ακριβείς και έγκυρες πληροφορίες σχετικά με τη νόσο COVID-19 από τον ΠΟΥ, τις εθνικές υγειονομικές αρχές και ανεξάρτητα μέσα ενημέρωσης. Οι πλατφόρμες έθεσαν σε εφαρμογή νέα εργαλεία, όπως πίνακες ενημέρωσης, κάρτες, αναδυόμενα παράθυρα (pop-ups), χάρτες και μηνύματα εντολών που οδηγούν τους χρήστες απευθείας σε έγκυρες πηγές ενημέρωσης σε πολλές γλώσσες. Ωστόσο, είναι σημαντικό οι πολίτες να μπορούν πάντοτε να έχουν πρόσβαση σε πληθώρα πηγών.

⁹⁵ Σύμφωνα με πρόσφατες εκτιμήσεις του παγκόσμιου δείκτη παραπληροφόρησης, οι δαπάνες της διαδικτυακής διαφήμισης σε τομείς παραπληροφόρησης ανέρχονται ετησίως σε 235 εκατ. \$: <https://disinformationindex.org/>

- ενίσχυση του ελέγχου γεγονότων, με τη θέσπιση προτύπων και διαδικασιών διαφάνειας για ανοικτή και χωρίς διακρίσεις συνεργασία μεταξύ των ελεγκτών γεγονότων και των πλατφορμών, καθώς και προαγωγή της συνεργασίας⁹⁶,
- ενίσχυση της ακεραιότητας των υπηρεσιών που παρέχουν οι διαδικτυακές πλατφόρμες, με τη θέσπιση κατάλληλων μέτρων για τον περιορισμό της τεχνητής διάδοσης των εκστρατειών παραπληροφόρησης,
- διασφάλιση της αποτελεσματικής γνωστοποίησης στοιχείων για την έρευνα σχετικά με την παραπληροφόρηση, με τη θέσπιση ενός πλαισίου σύμφωνα με τις ισχύουσες κανονιστικές απαιτήσεις και με βάση τη συμμετοχή όλων των ενδιαφερομένων (και ανεξάρτητα από πολιτικές επιρροές). Το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Ψηφιακών Μέσων (EDMO) μπορεί να διευκολύνει την ανάπτυξη ενός τέτοιου πλαισίου. Η Επιτροπή επισημαίνει ότι καμία από τις διατάξεις του ΓΚΠΔ δεν απαγορεύει εκ των προτέρων και συνολικά την κοινοποίηση, από μέρους των πλατφορμών, δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στους ερευνητές⁹⁷.

Δράσεις:

- Έκδοση εγγράφου καθοδήγησης για την ενίσχυση του κώδικα δεοντολογίας για την παραπληροφόρηση (άνοιξη 2021)
- Σύγκληση των υπογραφόντων μερών του κώδικα δεοντολογίας και των ομάδων των ενδιαφερομένων, με στόχο την ενίσχυση του κώδικα σύμφωνα με το έγγραφο καθοδήγησης
- Θέσπιση μόνιμου πλαισίου για την παρακολούθηση του κώδικα

4.3 Ενίσχυση της θέσης των πολιτών ώστε να λαμβάνουν τεκμηριωμένες αποφάσεις

Κάθε άτομο μπορεί να συνεισφέρει από την πλευρά του στην καταπολέμηση της παραπληροφόρησης και της εσφαλμένης πληροφόρησης. Ο γραμματισμός στα μέσα ενημέρωσης, συμπεριλαμβανομένης της κριτικής σκέψης, συνιστά αποτελεσματική ικανότητα, η οποία διευκολύνει την πλοήγηση των πολιτών κάθε ηλικίας σε νέα περιβάλλοντα, τον εντοπισμό διαφόρων ειδών μέσων ενημέρωσης και τον προσδιορισμό του τρόπου λειτουργίας τους, την κριτική κατανόηση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και τη λήψη τεκμηριωμένων αποφάσεων⁹⁸. Χάρη στις δεξιότητες γραμματισμού στα μέσα ενημέρωσης, οι πολίτες μπορούν να ελέγχουν τις πληροφορίες προτού τις κοινοποιήσουν, να κατανοούν ποιος βρίσκεται πίσω από αυτές, γιατί οι πληροφορίες διανεμήθηκαν σε αυτούς και κατά πόσον είναι αξιόπιστες. Ο ψηφιακός γραμματισμός παρέχει τη δυνατότητα συμμετοχής στο διαδικτυακό περιβάλλον με συνετό, ασφαλή και δεοντολογικά ορθό τρόπο.

⁹⁶ Παράλληλα με τα μέσα ενημέρωσης και άλλους σχετικούς παράγοντες, οι ελεγκτές γεγονότων διαδραματίζουν συγκεκριμένο ρόλο στην ανάπτυξη δεικτών αξιοπιστίας και στον έλεγχο της τοποθέτησης διαφημίσεων.

⁹⁷ Βλ. επίσης σχετικά «Η προστασία των δεδομένων ως πυλώνας της ενδυνάμωσης των πολιτών και της προσέγγισης της ΕΕ στην ψηφιακή μετάβαση - δύο έτη εφαρμογής του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων», SWD(2020) 115 final, σελίδα 27.

⁹⁸ Επίσης, η πρόταση για τη νέα ευρωπαϊκή ψηφιακή ταυτότητα που έχει εξαγγελθεί για το 2021 θα διευκολύνει την εκτέλεση καθηκόντων και την πρόσβαση σε διαδικτυακές υπηρεσίες σε ολόκληρη την Ευρώπη, και θα εξασφαλίσει επίσης στους πολίτες μεγαλύτερο έλεγχο και μεγαλύτερη ψυχική ηρεμία όσον αφορά τα δεδομένα που κοινοποιούν ηλεκτρονικά και τον τρόπο που αυτά χρησιμοποιούνται.

Η καταπολέμηση της παραπληροφόρησης και της χρήσης ρητορικής μίσους μέσω της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, καθώς και η προαγωγή του ανοικτού πολιτικού διαλόγου, είναι ζωτικής σημασίας για την αποτελεσματική συμμετοχή στις κοινωνικές και δημοκρατικές διαδικασίες, αποτελεί δε σημαντική προτεραιότητα του σχεδίου δράσης για την ψηφιακή εκπαίδευση⁹⁹. Ποσοστό άνω του 40 % των νέων θεωρούν ότι η κριτική σκέψη, τα μέσα ενημέρωσης και η δημοκρατία δεν «διδάσκονται επαρκώς» στο σχολείο. Στο πλαίσιο αυτό, η προώθηση της αγωγής του πολίτη είναι καίριας σημασίας προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι νέοι είναι εξοπλισμένοι με τις κοινωνικές ικανότητες και τις ικανότητες που σχετίζονται με την ιδιότητα του πολίτη, ώστε να έχουν προοδευτικό πνεύμα και κριτική σκέψη και να συμμετέχουν πλήρως στις πολύμορφες κοινωνίες μας. Στο πλαίσιο αυτό, η διασφάλιση της ακαδημαϊκής ελευθερίας στα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης βρίσκεται επίσης στο επίκεντρο όλων των πολιτικών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που αναπτύσσονται σε επίπεδο ΕΕ.

Η Επιτροπή θα εντείνει τις προσπάθειές της για την **ενίσχυση του γραμματισμού στα μέσα ενημέρωσης** από διάφορες οπτικές, καθώς και για την περαιτέρω στήριξη των εθνικών εκστρατειών γραμματισμού στα μέσα ενημέρωσης, σε συνεργασία με το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Ψηφιακών Μέσων (EDMO) και την ομάδα εμπειρογνομόνων για τον γραμματισμό στα μέσα ενημέρωσης. Η αναθεωρημένη οδηγία για τις υπηρεσίες οπτικοακουστικών μέσων απαιτεί από τα κράτη μέλη να προωθούν την ανάπτυξη δεξιοτήτων γραμματισμού στα μέσα επικοινωνίας. Υποχρεώνει επίσης τις πλατφόρμες διαμοιρασμού βίντεο να δημιουργούν αποτελεσματικά εργαλεία γραμματισμού στα μέσα ενημέρωσης και να συμβάλλουν στην ευαισθητοποίηση των χρηστών. Τα σημεία αυτά αναπτύσσονται περαιτέρω στο πλαίσιο του σχεδίου δράσης για τα μέσα επικοινωνίας και τον οπτικοακουστικό τομέα, σύμφωνα με το οποίο οι πολίτες θα εφοδιαστούν με τις απαραίτητες δεξιότητες προκειμένου να κατανοούν πλήρως τους μηχανισμούς διαμόρφωσης της διαδικτυακής αλληλεπίδρασης των χρηστών, μεταξύ άλλων και μέσω μιας εργαλειοθήκης γραμματισμού στα μέσα ενημέρωσης και κατευθυντήριων γραμμών προς τα κράτη μέλη.

Η Επιτροπή θα στηρίζει έργα γραμματισμού στα μέσα ενημέρωσης στο πλαίσιο του νέου διατομεακού σκέλους του προγράμματος «Δημιουργική Ευρώπη». Τα έργα γραμματισμού στα μέσα ενημέρωσης θα υποστηριχθούν επίσης στο πλαίσιο διάφορων άλλων προγραμμάτων στα οποία συμμετέχουν νέοι και σχολεία (π.χ. το πρόγραμμα Erasmus+ και το Ευρωπαϊκό Σώμα Αλληλεγγύης). Το 2021 το θέμα προτεραιότητας για τη δράση «etwinning» (ηλεκτρονική αδελφοποίηση) (η οποία διευκολύνει τη συνεργασία μεταξύ σχολείων, εκπαιδευτικών και μαθητών σε ολόκληρη την ΕΕ μέσω νέων τεχνολογιών) θα είναι «γραμματισμός στα μέσα ενημέρωσης και παραπληροφόρηση». Το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Ψηφιακών Μέσων και η διεπιστημονική κοινότητα που τελεί υπό τον συντονισμό του θα παρέχουν στήριξη στις εθνικές εκστρατείες γραμματισμού στα μέσα ενημέρωσης, με στόχο την ενίσχυση της ικανότητας των πολιτών να αξιολογούν την ποιότητα και την εγκυρότητα των διαδικτυακών πληροφοριών, συμπεριλαμβανομένων των πολιτών με πρόσθετες ανάγκες. Μέσω των εργασιών των εθνικών του κόμβων, το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Ψηφιακών Μέσων θα προσδιορίζει συγκεκριμένα ζητήματα που χρήζουν αντιμετώπισης. Η Επιτροπή θα εντείνει επίσης τις προσπάθειές της στο

⁹⁹ COM(2020) 624 final.

πλαίσιο της επόμενης έκδοσης της ευρωπαϊκής εβδομάδας γραμματισμού στα μέσα ενημέρωσης. Επιπλέον, θα συνεργαστεί στενά με διεθνείς οργανισμούς, όπως η UNESCO.

Ακόμη, η Επιτροπή θα καταβάλει προσπάθειες για την κατάρτιση **κοινών κατευθυντήριων γραμμών για τους εκπαιδευτικούς και το εκπαιδευτικό προσωπικό** με στόχο την προώθηση του ψηφιακού γραμματισμού και την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης μέσω της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, όπως προβλέπεται στο σχέδιο δράσης για την ψηφιακή εκπαίδευση. Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή θα συνεργαστεί με πολλά ενδιαφερόμενα μέρη, μεταξύ των οποίων η κοινωνία των πολιτών, ευρωπαϊκές εταιρείες και φορείς τεχνολογίας, ραδιοτηλεοπτικοί φορείς, δημοσιογράφοι, η ομάδα εμπειρογνομόνων για τον γραμματισμό στα μέσα ενημέρωσης, το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Ψηφιακών Μέσων, εθνικές αρχές, γονείς, μαθητές και νέοι. Οι κατευθυντήριες γραμμές θα συμβαδίζουν με νέες πρωτοβουλίες που θα αποσκοπούν στην αναζήτηση καινοτόμων τρόπων για την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης, όπως η διοργάνωση μαραθωνίου ανάπτυξης εφαρμογών (hackathon) του EUvsDisinfo.

Η Επιτροπή θα υποστηρίζει τη **συμμετοχή των δημοσιογράφων** στις δραστηριότητες γραμματισμού στα μέσα ενημέρωσης, ιδίως μέσω πρωτοβουλιών «επιστροφής στο σχολείο», οι οποίες θα τους παρέχουν τη δυνατότητα να συζητούν με τους μαθητές σχετικά με το έργο τους και τον ρόλο των μέσων ενημέρωσης.

Η παροχή στήριξης στην **κοινωνία των πολιτών** (περιλαμβανομένης χρηματοδότησης) θα αποτελέσει βασικό στοιχείο δράσης για την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης. Η Επιτροπή θα υποστηρίζει πρωτοβουλίες που αποσκοπούν στη διευκόλυνση της συμμετοχής των παραγόντων της κοινωνίας των πολιτών στον δημόσιο διάλογο. Θα συνδράμει επίσης στην ενίσχυση της συνεργασίας της κοινωνίας των πολιτών σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η συνεργασία αυτή θα μπορούσε να υποστηριχθεί από διάφορα προγράμματα της νέας περιόδου χρηματοδότησης¹⁰⁰, ειδικότερα από το προτεινόμενο πρόγραμμα «Δικαιώματα και αξίες» της περιόδου 2021-2027¹⁰¹.

Δράσεις:

- *Στήριξη νέων καινοτόμων έργων για την καταπολέμηση της παραπληροφόρησης στο πλαίσιο διάφορων ενωσιακών προγραμμάτων, ιδίως από οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, με τη συμμετοχή δημοσιογράφων*
- *Αύξηση της στήριξης και της χρηματοδότησης, καθώς και της διαφοροποίησης των πρωτοβουλιών, μεταξύ άλλων, από τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, με στόχο την προώθηση του γραμματισμού στα μέσα ενημέρωσης και την παροχή συνδρομής στους πολίτες ώστε να εντοπίζουν την παραπληροφόρηση εντός της ΕΕ αλλά και πέραν των συνόρων της*

5 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Τον Ιούλιο του 2019 η Πρόεδρος κ. von der Leyen ζήτησε να δοθεί νέα ώθηση για την ευρωπαϊκή δημοκρατία, ώστε οι Ευρωπαίοι να έχουν ισχυρότερο δικαίωμα λόγου και η

¹⁰⁰ Μεταξύ άλλων και στο πλαίσιο των προτάσεων για το πρόγραμμα Erasmus+, το Ευρωπαϊκό Σώμα Αλληλεγγύης και το πρόγραμμα Media.

¹⁰¹ COM(2018) 383 final της 7.6.2018.

Ευρώπη συνολικά να επιδιώκει υψηλότερους στόχους όσον αφορά την ανάπτυξη, την προστασία και την ενίσχυση της δημοκρατίας μας.

Το ευρωπαϊκό σχέδιο δράσης για τη δημοκρατία, σε συνδυασμό με τον νέο ευρωπαϊκό μηχανισμό για το κράτος δικαίου, τη νέα στρατηγική για την ενίσχυση της εφαρμογής του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων¹⁰², καθώς και τη δέσμη μέτρων για την προώθηση και προστασία της ισότητας σε ολόκληρη την ΕΕ, θα αποτελέσει βασικό μοχλό για τη νέα ώθηση που θα δοθεί στην ευρωπαϊκή δημοκρατία ώστε να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις και να δρέψει τα οφέλη της ψηφιακής εποχής. Η δέσμευση όσον αφορά τη δημοκρατία είναι επίσης ενσωματωμένη στην εξωτερική δράση της ΕΕ, ενώ αποτελεί κεντρικό πυλώνα των εργασιών της με τις υπό ένταξη και τις γειτονικές χώρες.

Η σταδιακή υλοποίηση του συνόλου των μέτρων που προτείνονται στο σχέδιο δράσης θα διασφαλίσει ότι η Ευρώπη διαθέτει ισχυρότερο δημοκρατικό έρεισμα για την αντιμετώπιση των προκλήσεων που εγείρει η πρωτοφανής οικονομική, κλιματική και υγειονομική κρίση που βιώνουμε, με πλήρη σεβασμό των κοινών αρχών και αξιών μας. Η Επιτροπή θα επανεξετάσει την εφαρμογή του σχεδίου δράσης το 2023, έναν χρόνο πριν από τις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, και θα κρίνει κατά πόσον απαιτούνται περαιτέρω ενέργειες.

Η Επιτροπή αναμένει την περαιτέρω συμμετοχή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, καθώς και του ευρύτερου κύκλου εθνικών φορέων από τον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, πέραν των κρατικών αρχών, ο ρόλος των οποίων θα είναι καθοριστικής σημασίας για τη διασφάλιση της ανθεκτικότητας της δημοκρατίας μας.

¹⁰² COM(2020) 711.